

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Dějiny školství v Rychnově nad Kněžnou

Jana Malíková

Rychnov nad Kněžnou, 2023

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Rychnově nad Kněžnou dne.....

.....

Jana Malíková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat mému vedoucímu Mgr. Pavlu Krákorovi, Ph.D. za vedení této práce, trpělivost, ochotu a vstřícný přístup. Děkuji také pracovnícím v Městské knihovně v Rychnově nad Kněžnou, které mi pomáhaly shánět potřebnou literaturu. Velké poděkování patří i mé rodině za trpělivost při učení na zkoušky a psaní bakalářské práce.

Obsah:

Úvod.....	5
1. Historie města Rychnova nad Kněžnou od jeho založení.....	6
2. První školy v Rychnově nad Kněžnou v 16. století.....	7
3. Škola v Rychnově nad Kněžnou v 17. století.....	8
4. Školy v kraji Jednoty bratrské.....	9
5. Rychnov nad Kněžnou v období od třicetileté války do nástupu vlády Marie Terezie...10	
6. Školy od vlády Marie Terezie.....	12
7. Židovská obec v Rychnově nad Kněžnou od 16. století.....	15
8. Habrová.....	18
9. Cechy.....	18
9.1 Cech soukenický.....	18
9.2 Cech řeznický.....	19
9.3 Ostatní cechy.....	21
9.4 Úpadek cechů.....	23
10. Školy v Rychnově nad Kněžnou v 19. století.....	23
11. Historie gymnázia v Rychnově nad Kněžnou.....	24
12. Státní odborná tkalcovská škola, Obchodní škola a Odborná škola rodinná v Rychnově nad Kněžnou.....	31
13. Chlapecká škola se školou dívčí v Rychnově nad Kněžnou začátkem 20. století.....	32
14. Základní škola a Praktická škola Kolowratská Rychnov nad Kněžnou.....	35
15. Základní umělecká škola v Rychnově nad Kněžnou.....	37
16. Základní škola Mozaika, Dům dětí a mládeže a mateřské školy v Rychnově nad Kněžnou.....	39
17. Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola v Rychnově nad Kněžnou.....	39
18. Ukázka pracovních listů vztahujících se k Rychnovu nad Kněžnou.....	43
18.1 Čas práce a řemesel.....	43
18.2 Významné osobnosti města.....	44
18.3 Významné památky města.....	46
18.4 Národnostní vývoj.....	48
Závěr.....	49
Seznam použitých zdrojů.....	50
Obrázky.....	52

Úvod

Téma bakalářské práce je zaměřeno na vývoj dějin a školství v Rychnově nad Kněžnou. Regionální historie je nedílnou součástí naší minulosti. Je proto důležité vědět, co předcházelo naší současnosti, jaký byl vývoj společnosti v našem nejbližší okolí. Tato práce je zaměřena na vývoj školství od založení města Rychnova nad Kněžnou v roce 1258. První zmínka o škole v Rychnově nad Kněžnou je z roku 1577 za vlády Burjana Trčky z Lípy. Burjan Trčka podporoval protestanty, a tak v Rychnově nad Kněžnou byla škola městská i protestantská. Kryštof Betengl z Neyenperku byl také příznivcem kališníků a nechal postavit Českým bratřím kostel Blahoslavené svaté Trojice a zvonici. S kostelem byla škola úzce spojena. Městská škola stála blízko kostela svatého Havla. Učitelé se účastnili i církevních obřadů. Škola měla tři stupně, škola dětinská – mateřská, nízká – učilo se trivium a latinská, kde se učily základy filozofie a humanitních věd. Škola tu existovala i kališnická pro obyvatele husitského vyznání. Na faře bydleli husitští kněží. Vrchní dohled nad oběma školami měla univerzita. Plat dostával učitel od vrchnosti a různé dárky od žáků.

V roce 1622 byla pražská univerzita vzata protestantům, odevzdána jezuitům a poměry se zhoršily. Lidé byli nuceni přestoupit na katolickou víru. Na faře bydleli poprvé jezuitští kněží. Mnoho vážených rodin odešlo a zanechalo tu svůj majetek. V roce 1640 se majitelem panství stal Albrecht Libštejnský z Kolowrat a protestantská víra se zase posílila. Hrabě měl ale nařizeno obrátit lidi na katolickou víru a proto povolal dva jezuity. Některé lidi se podařilo obrátit, ale odpor byl velký. Lidé opět odcházeli.

O historii Rychnova nad Kněžnou se dozvídáme z Dějin Rychnova nad Kněžnou, které uspořádal pan Tomáš Kouřil. Z něho vychází další autoři.

15. srpna 1666 byl kostel Nejsvětější Trojice posvěcen a odevzdán královéhradecké diecézi. Učitel byl zároveň varhaník i zpěvák neboli kantor. Až Marie Terezie v rámci reformy vydala školní řád a nad školami ustanovila komisaře. Dohled nad školami měl farář, občas přijel biskup. V roce 1862 byly čtyři třídy, později pátá třída a škola pro dívky.

Také židovská obec měla svou školu. O ni se staral rabín. Židům bylo nařizováno přestat mluvit svým jazykem a přejít na češtinu. K tomu byla zřízena vedle židovské školy také škola podle normálního způsobu. Kupovat pole nebo domy Židé mohli jen když přešli na křesťanskou víru. Až za Josefa II. se stali právoplatnými občany města. Byla tu i škola přádelnická a také cechy vychovávaly své tovaryše.

V roce 1869 byl dohled nad školami přenesen z kněží na státní úředníky. Byl stanoven místní školní rada s místním dozorcem a školní inspektoři. Rychnov nad Kněžnou se stal také sídlem c. k. okresního školního inspektora.

Školy byly vždycky činitelem výchovy a vzdělávání místních obyvatel. Proto byly a jsou důležité, protože formují novou generaci. Je důležité vědět o našem vývoji a našich předcích. Školami v Rychnově nad Kněžnou prošlo mnoho významných osobností naší národní kultury a historie.

Tato práce se věnuje mapování historie škol ve městě Rychnově nad Kněžnou. Vzdělání tu byla vždycky přikládána velká váha, místní lidé si škol vážili. Také páni, kteří Rychnovu nad Kněžnou vládli, přáli vzdělávání a školy podporovali. I v současné době trvá podpora pana hraběte i paní hraběnky Kolowratových. Nechali na své náklady opravit kostel Nejsvětější Trojice. Rekonstrukce byla právě dokončena a kostel se otevřel lidem.

1. Historie města Rychnova nad Kněžnou

Rychnov nad Kněžnou vznikl jako původní osada na řece Kněžné v 11. a 12. století, nejvíce se o jeho historii dozvídáme ze stáří kostela svatého Havla. O tom, že kostel pochází z 11. století, se dozvídáme jak ze způsobu provedení stavby, tak z kamene, zazděného na levé straně od hlavního vchodu. Na kameni je vytesán letopočet 1083. O tom, že zde byla původní osada, svědčí i nález meče z doby bronzové u Lipovky.¹ Osada vznikla za panování Boleslava II. První písemná zmínka o městě pochází z roku 1258, setkávali se zde kupci při svých obchodních cestách. Byla to obec tržní. Zakladatelem města Rychnova nad Kněžnou je **Heřman z Drnholce**, od roku 1258 do 1267 se nazývá Richenave, což znamená lesní újezd. V roce 1258 se však stává městečkem. „*Heřman z Drnholce jsa královským podkomořím a milostníkem krále Přemysla II. dostál, bezpochyby darem, krajinu s dosavadními osadami a kusem královského hvozdu až po hranice kladské a při tom Rychnov povýšil na město.*“² Heřman sídlil na svém hradě v Rychnově, ve městě soukeníků. Hrad zde stával až do konce 16. století. Místo, kde stával hrad, bylo buď před dnešní budovou zámku nebo za ní, kde stávala piaristická kolej. Dnes je to místo památníků slavných osobností Rychnova nad Kněžnou.

V roce 1497 koupil od **Albrechta z Rychnova** a jeho bratra **Heřmana** rychnovský a dubenský statek **Vilém z Pernštejna a na Helfštejně**. Vilém se přestěhoval z Moravy a stal se nejřednějším velmožem v Čechách. Za své sídlo zvolil Pardubice, jež v krátké době velice povznesl. Jeho majetek třikrát převyšoval majetek Rožmberků. Byl dobrý hospodář, zakládal rybníky, vedl obchod. Rychnovským daroval pastviště Láň, protože takové pilné lidi miloval. Rychnovským soukeníkům potvrdil strouhy a valchu a dal jim řád cechovní. Udělil jim soukenické tovaryšské partykule a krátce před svou smrtí jim popustil mlýn, aby ho mohli předělat na valchovnu. Místní obyvatelé ho velmi milovali a na jeho počest slavili každý rok soukenické doušky. Vilém z Pernštejna a na Helfštejně byl nejvyšším maršálkem a zastával také úřad nejvyššího hofmistra českého království. „*Byl člověk ušlechtilý a mravní, snášenlivý ke všem vyznáním.*“⁴ Svou laskavostí byl přirovnávaný ke Karlu IV. Dožil se 85 let a po něm začal vládnout jeho syn **Vojtěch z Pernštejna**, který požíval stejnou vážnost jako jeho otec. Byl jako jeho otec katolíkem, ale uznával i kališníky a přijímal podobojí. Po jeho smrti se stal majitelem panství jeho bratr **Jan z Pernštejna**. Za jeho vlády dosáhla sláva rodu pánů z Pernštejna vrcholu. Jako jeho otec i bratr zastával ne jeden čestný úřad na Moravě i v Čechách. Byl hejtmanem markrabství moravského. Byl moudrý, oblíbený, rozvážný panovník. Byl přizván k řešení různých sporů, pomáhal v bitvách a válkách králi Ferdinandovi proti Turkům. Rychnovským pánům dal svolení ke koupi dvorců v Habrové, Dlouhé Vsi a Šejnochovský mlýn.

---

¹ DVOŘÁK, S. *Stavební vývoj města a historické památky*. Protektorátní rada města Rychnova nad Kněžnou, 1938. s. 7.

² KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 5.

³ STRÁŽNICKÁ, Alena a kol. *Historie města Rychnova nad Kněžnou v datech*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Městský národní výbor v Rychnově nad Kněžnou a Okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou, 1988. čj. 22/N/87. s. 6.

⁴ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 21.

Po jeho smrti si panství rozdělili jeho synové Jaroslav, Vratislav a Vojtěch. Rychnovsko získal Jaroslav. Bohatství rodu se tenčilo. Jaroslav nehospodařil dobře, vyhnal kališníky ze svého panství v Rychnově, a nakonec panství prodal **Arnoštovi, falckrabímu na Rýně**. Arnošt byl člověk velice zámožný. Potvrdil rychnovským všechny výsady, které měli a dovolil postavit katolický chrám. Nesnášel ale nekatolíky.

Po jeho smrti se stali pány v Rychnově tři čeští králové. **Ferdinand I., Maxmilián II. a Rudolf II.** udělili městu výsadu, aby se smělo řídit právy královských měst a právo volného stěhování.

Jedinou zděnou budovou ve městě byl kostel svatého Havla. Město ohrožovaly časté požáry, proto bylo vydáno rozhodnutí, aby každé stavení mělo zděný komín a ne dřevěný. Hasiči měli k hašení požáru k dispozici konve, žebříky, háky, sudy, dřevěné ruční stříkačky, později vozni stříkačku. Za třicetileté války bylo město pleněno, drancováno vojáky, loupeno, na denním pořádku byly krádeže peněz, dobytka, koní, jídla, boření a pálení obydlí. Lidé zakopávali peníze v lesích.

V Rychnově vládli páni laskaví. Dalším z nich byl **Burjan Trčka z Lípy na Světlé**. Ten spravoval město od roku 1577, vybudoval znovu pivovar, vodovod, zrušil všechny roboty, potvrdil obchod solní a prodej vína. Na králi Rudolfovi II. vymohl třetí výroční trh. Zavedl šós, peněžitou dávkou, odváděnou podle velikosti majetku.

2. První školy v Rychnově nad Kněžnou v 16. století

Řídké pivo posílal Burjan Trčka také do špitálu a učitelům a žákům do školy. Z toho vyplývá, že zde byla škola se žáky velkými.⁵ Burjan Trčka byl příznivcem protestantů. Ti měli svou školu, a tak ve městě existovala kromě **městské školy i škola protestantská**. Ve městě se také konaly dva výroční trhy. Za Rudolfa II., který podporoval umění, se zde narodil **Jiří Rychnovský**, skladatel, vynikající hudebník, zpěvák, učitel, později ředitel kůru v Chrudimi. Jeho skladby se prováděly i v Hradci Králové nebo Čáslavi. Vydal Kancionál hradecký a chrudimský, který je dodnes významnou památkou té doby. Byl také městským rychtářem.

Ve městě se provozovalo hlavně soukenictví, které se zabývalo tkaním sukna, což bylo vlněné plátno na kabáty, saka a kulečníky. Dále se provozovalo řeznictví, ševcovství, pekařství, konaly se doušky neboli cechovní slavnosti. Občané se rozdělovali na sousedy, obyvatele a podruhy.⁶

---

⁵ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 33-34.

⁶ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 39.

Roku 1587 prodal Burjan Trčka z Lípy na Světlé Rychnov **Kryštofu Betenglovi z Neyenperku**. Rychnov se rozděloval na část dolejší a hořejší. Vrchnost zde měla panský mlýn, pivovar, pilu a bělidlo, vedle pivovaru starý zámek a pekárnu, později i kovárnu. Horní část města vznikla za kostelem svatého Havla, který byl do roku 1558 jediným kostelem v Rychnově. Zvonice byla stará, dřevěná. Náměstí bylo budováno pomalu, protože je v kopci a terén byl nerovný. Vedl jím hluboký úvoz, přes který byly lávky a mostky a často se zanášel blátem. V jižní části ležel rybníček.⁷

Staré náměstí a okolí kostela svatého Havla bylo centrem stavení sousedských, kde také stála radnice. Na místě nynějšího zámku stála v 16. století škola. Za ní nechal roku 1594 - 1602 Kryštof Betengl postavit Českým bratřím kostel Blahoslavené svaté Trojice a o dva roky později mohutnou zvonici se zvonem. V letech 1676 – 1690 vybudoval nový zámek. Byl pánem laskavým, přikláněl se ke straně kališnické, později Jednotě českobratrské. Po něm zde vládl jeho bratr Eustach Betengl a pak jeho syn Kryštof Betengl ml. Po bitvě na Bílé hoře však jim byl všechn majetek zkonfiskován a Rychnov čtyřikrát rychle změnil majitele.⁹

3. Škola v Rychnově nad Kněžnou v 17. století

„S kostelem byla úzce spojena škola, jež měla odedávna ráz církevní. Kdy vznikla v Rychnově škola pro nedostatek pramenů s určitostí říct nemůžeme. Nejspíše zde byla již před válkami husitskými.“⁸ Stála pravděpodobně blízko kostela sv. Havla.

V 16. století přičiněním univerzity a jejích rektorů se dařilo školám partikulárním. V Rychnově byla na školní budově opravena okna v roce 1631 a škola rozdělena na novou a starou. *„Před rokem 1610 neměly školy pevného řádu, ani ustálené metody. Učitelé jejich dále působili při kostelních pobožnostech. Vrchnosti jejich bylo dost; v poddanských městech první byl držitel panství, druhá obec, její konšelé a měšťané volení za dohláze, třetí místní farář a čtvrtá nejvyšší univerzitní rektor. Podle rozsahu učiva na školách partikulárních rozeznávány hlavně tři stupně. V nejnižším houfě, ve škole dětinské, malé či nízké, žáčkové se učili čísti, psáti a někde též prostince počítati; v druhém oddělení vštěpováno již žákům čtení a řeč latinská; v třetím kladeny začátky učení filosofického a důkladnější vzdělání humanistické. Druhý a třetí oddíl činily školu latinskou.“¹⁰*

Protože do poloviny 16. století nebyli studenti z Rychnova, kteří by získali akademický titul na univerzitě a ani v letech 1560 – 1581 nebyli žádní studenti z Rychnova u akademického zápisu ke studiu, předpokládá se, že zde byla pouze škola nižší.

---

⁷ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 50.

⁸ SVOBODA, A. *O vzniku kostela svaté Trojice v Rychnově nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Uniprint, 2014.

⁹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 65.

¹⁰ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 66.

Ale Burjan Trčka z Lípy posílal do školy řídké pivo učitelům i žákům, kolik ho vypili. Z toho vyplývá, že zde musela být i škola s velkými žáky. Roku 1619 byl mezi 10 studenty přijatými do pražské koleje Thobias Embammaeus z Rychnova. Univerzitní rektor na žádost držitele panství Eustacha Betengla poslal českého učitele německého, latinského a vlašského jazyka. Z toho všeho je vidět, že tu byla i škola vyšší.

4. Školy v kraji Jednoty bratrské

Za husitských válek tu byla oblast, kde byli obyvatelé husitského vyznání. Fara byla obsazena kněžími vyznávajícími přijímání podobojí. Vrchní dohled nad městskými školami protestantskými i kališnickými měla univerzita. „*Rektor na žádost vrchnosti, konšelů neb osadníků farních vysílal vychovance vysoké školy, obyčejně bakaláře, kteří toho stupně hodnosti akademické došli po dvojí zkoušce, za správce škol neboli rektory, nebo aspoň za kolegy či učitele rektorům podřízené. Správcové škol i kolegové bývali též úředně jmenování školními oficiály.*“¹¹ Roku 1568 přišel z Prahy rektor Vít Kadeřábek, 1586 Pavel Brodský, 1599 Wolphgang Pistorius Vodňanský, 1602 Ondřej Acest Brandejský, který se zde usadil, oženil a byl přijat za souseda. 1605 přišel Gabriel Doubek. Správcové však nezůstávali u učitelství a stávali se písaři či kněžími. Proto se kantoři střídali každý rok. Přicházeli noví, kteří s sebou vodili vzrostlé žáky, a ty připravovali k univerzitnímu studiu. V roce 1610 byl správcem školy v Rychnově Jacobus Hobelius Policenus, 1611 byl přijat za souseda, což znamená, že už tu byl majitelem nějaké nemovitosti. V témže roce přišel Jeroným Mathiades Želetavský, pobyl rok a 1612 na žádost Eustacha Betengla přišel Jan Kaván z Čejkova a Math. Kultrarius Žatecký. Později byl zde rektorem Matěj Karban Kdýnský.

„*Oficiálové školní měli obyčejně stravu na faře, nejčastěji pouze oběd, dostávali určitý plat od vrchnosti neb obce a brali různé platy od žáků a za výkony církevní.*“¹² V Rychnově dostával školní správce plat v 17. století od vrchnosti. Kromě školního platu přinášeli žáci do školy různé dárky, v zimě kandeláles na svíčky, kretáles na křidu, vitráles na opravu oken, dušičkáles, hromničkáles, jarmakáles, lusáles za hry, masopustáles, paškáles na Bílou sobotu a další. V adventu učitelé psali a malovali kalendáře, minuce, které s novoročním přáním dávali konšelům. V Rychnově se jim dobře dařilo, protože sem přicházeli z míst, kde si naříkali na špatné živobytí. Velkou pohromu utrpěly městské školy, když roku 1622 byla pražská univerzita vzata protestantům a odevzdána jezuitům. Školy partikulární přestali spravovat bakaláři. „*Po roce 1635 byl v Rychnově správcem školním Adamus, r. 1648 rektorem Jan Renát a kantorem Kulhavý.*“¹³

---

¹¹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 66.

¹² KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 70.

¹³ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 70.

„Mezi rychnovskými sousedy, zvláště mezi Českými bratry, byli mužové vzdělaní, horliví čtenáři a milovníci knih. Měšťan Mikuláš Koleso na počátku 17. století zanechal po sobě neméně než 99 knih, hlavně bible, postily, jiné knihy obsahu náboženského a spisy hvězdářské.“¹⁴

5. Rychnov nad Kněžnou v období od třicetileté války do nástupu vlády Marie Terezie

Po třicetileté válce byla bída. Císařští generálové plenili panství odsouzeného Betengla. V městě byly panské mlýny a domy a ty neušly drancování vojáků. Nelítostný císař nechtěl v Čechách jiné obyvatelstvo než katolické. 1624 vydal císař Ferdinand II. nejméně sedm rozkazů na katolickou reformaci. Měšťanům bylo vyhrožováno, že pozbudou měšťanského i cechovního práva, nepřestoupí-li na katolickou víru, laikům zabráním majetku. Do dvou měsíců musí všichni nekatolíci přestoupit na katolictví nebo budou vypovězeni ze země. Lichtenštejn ale vydal nařízení, že jen svobodní lidé mohou ze země odejít, ne poddaní. Roku 1627 byla k tomu zřízena císařská komise a bylo vydáno nařízení, že svobodní nekatolíci, když by se neobrátili, mají do konce května 1628 prodat svůj majetek a po zaplacení poplatku odejít za hranice. Mnoho lidí bylo i v Rychnově vyslýcháno, postaveno před komisi nebo uvězněno. Na faru do Rychnova byl dosazen katolický kněz z Polska, protože byl katolických kněží nedostatek. Mnoho lidí odešlo tajně, bez svého jmění, věrní víře svých otců.

Komisařem nad reformací byl ustanoven Otto z Oppersdorfu, který hned roku 1625 začal obracet lid na svém panství v Častolovicích a v Kostelci. V roce 1628 konal šetření i v Rychnově. *„Mnoho zatvrzelých bylo postaveno před komisi, zavřeno do vězení, dva zarputilci posláni do Vídně v okovech.“*¹⁵

Na faře se katoličtí kněží střídali, páter Benedikt, páter Hyacint Siecký, který měl velkou důvěru od vrchnosti. Poprvé zde působili pražští jezuité. A tak mnozí byli obráceni na katolickou víru a mnozí také odešli ze země kvůli své víře a víře předků. Odešlo množství rodin nejváženějších a nejzámožnějších, aniž si vzali svůj majetek. Přehled o stavu obyvatelstva se nedalo udržet. Rychnov byl hodně vylidněn. Zůstala sotva třetina původního obyvatelstva. Zůstalo 700 až 800 lidí a asi 15 Židů.

Roku 1631 vtrhla do Rychnova švédská vojska a žádala výpalné, které jim měšťtí konšelové opatřili. Se švédskými vojsky přicházeli i Sasové a s nimi se vraceli čeští vystěhovalci. Katolická vrchnost je ale nerada viděla a vznikala povstání, také na Rychnovsku. Sasové se však obávali Valdštejna, který proti nim táhl z Moravy a s hojnou kořistí couvali zpět za hranice, protestanty nechali svému osudu. Ti byli tvrdě potrestáni, pobiti a opět museli odejít.

---

¹⁴ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 71.

¹⁵ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 83.

Se švédským vojskem přicházeli zpátky také protestantští kněží. Byly obnoveny evangelické bohoslužby. Okolo návratu protestantských kněží existuje mnoho pověr a báchorek, například, že když bořili v kostele svatého Havla vybavení, zjevila se Panna Maria Svatohavelská nad Rychnovem. Ozval se lomoz a rachot, švédská vojska se lekla a dala se na útěk. Švédové drancovali, brali potraviny, peníze a všechno, co našli, pobořili i domy.

V roce 1640 se majitelem panství v Rychnově stává Albrecht Libštejnský z Kolowrat a začala nová éra dějin.

Rychnovu vrchnost přála a na jeho obnovu po velkém zkázonosném požáru 1653 udělila výsadu konat čtvrtý trh hlavní a jarmark a vždy v den jarmarku i v den předtím prodávat dobytek. Mnohé opuštěné statky připadly vrchnosti a ta některé darovala městu. Město je opravilo a prodávalo a dostalo nový zdroj příjmů. Protestantská víra byla zase v Rychnově posílena, protože zde měla hluboké kořeny. Jezuité sice lid obraceli na katolickou víru, ovšem jakmile byla příležitost, lid se opět obracel ke své staré víře. Také se ke katolictví přikláněl jen naoko, ale v srdci choval víru protestantskou. V Rychnově samotném i širokém okolí bylo mnoho kacířů, protestantů, které se snažil císař Ferdinand III. obrátit, posílal dragouny, kteří byli vydržováni tak dlouho, dokud se odpor nepodařilo zlomit.

Císař nařizoval Františku Karlovi z Kolowrat a Adamu Mikuláši Vitanovskému z Vlčkovic, hejtmanu královéhradeckému, aby obrátili lid na katolickou víru. Hrabě povolal roku 1650 do Rychnova dva jezuity. Jedním z nich byl Bohuslav Balbín. Sám píše, že se mu podařilo 1500 mužů obrátit bez násilí, v Rychnově i okolí, kde působil. Stalo se, že ho jedna husitská žena při kázání opravila, že to stojí v jiné kapitole, a on poukázal na to, že není dobré stát jen na slovech, na nich zakládat svou víru a nad chybou se pohoršovat. Přesto dál mnoho lidí utíkalo z Rychnovského panství a vrchnost nebyla spokojena. I dalšího jezuitu, který přišel lidé neposlouchali, odmlouvali, posmívali se, vyhrožovali. Na pomoc bylo povoláno vojsko a nakonec se přece jen větší část obrátila, zbytek uprchl.

Balbín byl vlastenecký spisovatel, psal latinsky, vydal spisy pro žáky, několik dějepisných knih, *Obranu jazyka slovanského a rozsáhlou Miscellanea historica regni Bohemiae* (Směs rozprav o dějinách českých).

Dne 15. srpna 1666 byl slavnostně odevzdán a posvěcen od prvního biskupa nově zřízené královéhradecké diecéze Matouše Ferdinanda Zoubka z Bielenberka kostel Nejsvětější Trojice v Rychnově. Kůr kostela dal zhotovit nákladný kancionál, aby bylo možné obstarat zpěv o procesích a pohřbech. V čele sboru stáli dva starší.¹⁶

---

¹⁶ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 88.

Když byla fara v roce 1671 zřízena v nynějším děkanství, přestěhovala se i škola od kostela Nejsvětější Trojice do její blízkosti. Škola měla jen jednu místnost, první třída se učila dopoledne, druhá, odpoledne. Až v roce 1787 byla přistavěna ještě jedna místnost a vyučovalo se současně ve dvou třídách. Po třicetileté válce bylo školství odevzdáno kněžím. Farář byl dozorcem a vrchním pánem školy. Učitelé byli současně varhaníky a kostelními zpěváky neboli kantory. „Co tehdy kantorská varhanická celoroční služba v Rychnově přinášela jak od milostivé vrchnosti, tak od počestné obce a rozličných příznivců, zaznamenává pamětní kniha farní k roku 1774. Za muzicírování v chrámu Páně nejsvětější Trojice, za zpívané mše v Loretě, za sobotní fundační mše v kapli zámecké i za několik requiem za slavné paměti předešlých pánů z důchodů panské milostivě se pasíruje kantorovi 20 zl. a varhaníkovi 20 zl., činí spolu 40 zl.“¹⁷

Existovala i dívčí škola přádelnická, po vzoru zakládání škol triviálních dívčích. Po vyučování litery se dívky učily příst vlnu. Školu zde založil Antonín Hartmann. Služba učitele zahrnovala mnoho práce ve škole i v kostele a vynášela málo. Učitelé bydleli ve školní budově. Od vrchnosti měli deputát a něco málo peněz. Přiškolené obce byly Habrová, Dlouhá Ves, Lipovka, Lokot, Jáma a další. O Třech králich, na sv. Dorotu, sv. Havla, sv. Mikuláše a další dny chodili učitelé na koledu, sami, nebo posílali větší žáky. Jednou za rok měli nárok na oběd. Školné pro sebe vybírali od dětí každou sobotu, tzv. sobotáles. Platilo se podle možností. Chudí neplatili nic.

Dvorním dekretem 22. května 1783 byla zrušena duchovní bratrstva a roku 1785 i literátské spolky, kterých bylo v Čechách 160. Všechny knihy byly rozprodány.

Od poloviny 18. století učitelé žádali magistrát o lepší úpravu svých příjmů. Chtěli si nechat jen koledu na Tři krále, posvícení a na sv. Řehoře a dostávat 18 krejcarů. Magistrát jim slíbil dávat jen 12 krejcarů a sáh měkkého dříví s uděláním a přivezením. Dále dostávali příspěvek na struny.

6. Školy od vlády Marie Terezie

Marie Terezie věnovala školství větší pozornost. V roce 1776 vydala školní řád, nad školami ustanovila místní komisaře, kteří pečovali i o budovy. Roku 1800 přestali učitelé koledy vybírat úplně. Vybírání převzal početvedoucí.¹⁸

Za Napoleonských válek byli občané v Rychnově rozděleni do pěti tříd a podle příjmů odváděli koledu. Magistrát věnoval péči gymnáziu a starost o obecné školy ponechal na správu duchovní a vrchnosti. Školní budova začala být tak chatrná, že výuka se roku 1808 přestěhovala do soukromých domů. Oprava byla odkládána a děti přestěhovány do staré strážnice. Až se ujal stavby nové školy hrabě František Antonín z Kolovrat, nejvyšší purkrabí.

---

¹⁷ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 280.

¹⁸ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 282.

Teprve v roce 1819 byla postavena kamenná školní budova nákladem 19 000 zl. V ní byly tři školní světnice a byty pro tři učitele. Dříví na otop dodávala vrchnost. Jednoho učitele platila obec, druhého vrchnost, třetího si platili sami učitelé, aby je měl případně kdo zastupovat, později převzal první třídu. V roce 1825 přibrali ještě druhého pomocníka. Dominik Bulíček tu se svolením magistrátu zřídil i hudební školu. Od první třídy se vyučovala němčina. Kontrolovala se školní docházka, rodičům se oznamovalo zanedbávání, které bylo potrestáno finančním postihem. Když se děti nechovaly dobře i mimo školu, bylo to oznámeno faráři k potrestání. Při škole byla knihovna a zahrada. Kromě této školy zde fungovala také škola soukromá a doučování za sobotáles. V roce 1848 do školy docházelo 464 dětí. 1. října 1862 se otevřela i čtvrtá třída.

Na učitele dohlížel farář, časem přicházel pan biskup a provedl generální vizitaci. Ta bývala spojena s veřejnou zkouškou. Nejlepší žáci byli odměněni knihami i penězi. V roce 1869 přešlo školství z církevní správy pod dohled státu. V říjnu 1870 zřídila obec soukromou školu pro dívky. Ta byla dalším rokem proměněna na nejvyšší třídu veřejné školy obecné tak, že chlapci měli svou třídu a děvčata také. Dalším rokem byly zřízeny ještě páté třídy zvlášť pro chlapce a pro děvčata. Roku 1879 ale byl nedostatek učitelů, a tak se učily čtvrtá i pátá třída v jedné učebně. 1. ledna 1881 byla škola rozdělena na chlapeckou a dívčí, ale pětiletí. Protože nastal nedostatek učeben, byla zrušena sborovna, některé třídy chlapců byly přestěhovány do budovy gymnasia. To ale nemohlo být na dlouho, a tak městská rada rozhodla postavit pro dívčí školu novou budovu.¹⁹

Města poddaná, ke kterým patřil i Rychnov, bývala menší než města královská. Proto měla správu jednodušší. Purkmistři byli voleni na krátkou dobu, dále tu byla rada 11 spoluradních a městský rychtář. Prvním purkmistrem v roce byl primátor neboli primas, v Rychnově mu říkali hospodář. Jméno prvního hospodáře, Jan Šimonův, bylo 1550 vylito i na zvon ve zvonici u svatého Havla. Purkmistr byl hlavou obce. Rada byla volena na celý rok. Purkmistr dostával stálý plat, bral podíl z tax za různé úřední výkony a na Vánoce dostával kapra a housku, vánočku. Stále víc ale bylo vidět, že časté střídání rady každý rok obci neprospívá, proto byla doba prodlužována. Primátor byl purkmistrovi pravou rukou.²⁰

Po bitvě na Bílé hoře se objevil v radě ještě hraběcí rychtář. Byl jmenován spolu s radou, skládal s ní přísahu, byl prostředníkem mezi magistrátem a vrchností. Díl z tax dostával podobně jako purkmistr a primátor. Obecní starší přijímali plat z nájmu, pokuty

---

¹⁹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 288.

²⁰ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 91.

z polního pychu a prodejní ceny za nemovitosti. K povinnostem patřilo také vykonávání služby policie, která měla na starost i správu obecních cest. Přední obecní starší měl skoro takovou vážnost jako primátor. Ke konci 17. století přibyl k zádušníkům svatého Havla také úředník Proměnění Pána Krista a další. Na správu záduší měl dohled vrchnostenský hospodářský direktor. Rychtář byl do konce 17. století jeden, potom dva, mladší a starší. Kdo byl do úřadu jmenován, musel ho vzít. Rychtář prováděl exekuce, předváděl provinilce před purkmistrovský úřad, vybíral pokuty. Roku 1800 byl úřad rychtářský zrušen a zřízení policejní revizoři. Rychtářům byl podřízen právní posel, který měl byt v šatlavě. V Rychnově byl jediným stálým městským úředníkem radní písař. Spravoval malý archiv. Měl u sebe malou pečeť, velkou opatroval sám purkmistr. Ze sluhů obecních byl nejpřednější servus, který vybíral a upomínal daně.²¹

Město také opatrovalo lesy, které koupilo, nebo směnilo se sousedy nebo dostalo darem od vrchnosti. Na správu lesů byli ustanoveni čtyři hajní. Dbali hlavně o to, aby nikdo v lese nekradl, neřezal stromky. Dřevo bylo dáváno dle potřeby i jako odškodnění či přilepšení. Dále v městě byli ponocní, vodáci, kostelníci, zvoníci a hrobaři.

Při renovaci v 15. a 16. století byla pořádána slavnost a hostina, později se omezila na mimořádnou slavnostní schůzi v radním domě. Justiciář nebo jiný vrchní panský úředník oznámil shromážděným, že vrchnost propouští dosavadní radu a odebrali se do kostela na mši. Potom se průvod vrátil do radnice, kde justiciář oznámil nová jména zvolených radních konšelů, určil pořadí jejich sezení v radě a odevzdal jim pravomocnosti městské. Na to jmenovaní přísahali a osvědčovali vyznání víry před přítomným farářem. Přisahající neměl nic jíst před přísahou. Kdo byl jmenován, musel tuto povinnost přijmout, nepomohla ani nemoc, ani stáří, ani kdyby přišel o svou výhodnou živnost. Proto se často stávalo že radní chyběli. Schůzí bylo hodně, postupně byl omezován i čas trvání.

„Městská rada plnila různé úkoly, opatrovala obecní jmění, špitální, sirotčí, kostelní, byla úřadem obecním, policejním, berním i soudním.“²²

Na radnici byly vedeny knihy gruntové (trhové) a purkrechtní, do nichž byly zapisovány trhy, postupy a směny. Svatební smlouvy byly zapisovány do zvláštních knih. Magistrát prováděl také nucené dražby, vyřizoval dědická řízení, dohlížel na mravnost. Zle se provinil, kdo neodpočíval ve svátek. Byla mu udělena pokuta.

Pro ochranu před možným požárem, protože město bylo z velké části dřevěné, bylo rozděleno do částí. Horní část náměstí měla svůj desátek i dolní část s přilehlými ulicemi. Každá část měla svého desátníka, voleného sousedy každým rokem. Ke konci 18. století se jim říkalo

---

²¹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 94-95.

²² KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 100.

hejtmani. Zastávali funkci požární policie. Byla to funkce čestná, museli si ji zasloužit. Obecní úřad pečoval o dostatek vody a pak o dostatek hasícího náčiní. Ve městě byla studna, ale voda v ní nestačila, bylo potřeba ji přivést z lesa. Za starým zámekem pod kopcem byla zřízena vodárna. Od ní byla voda vedena trubami podle Pilařovského mlýna. Další vodovod vedl z lesa Včelného. Voda tekla do rybníčků na náměstí a ve Svatohavelské ulici. Kašny stály na Starém náměstí, Novém náměstí a v Panské ulici. Když bylo v létě sucho, měl každý u domu v nějaké nádobě vodu. Hlavním hasícím nářadím byly konve, žebříky, háky, ruční stříkačky, sudy, dřevěné, kožené a slaměné konve a koše. Na jejich pořízení byl zřízen fond. Nářadí bylo uloženo na radnici. Po roku 1770 bylo nařízeno, že každý soused má mít doma ruční stříkačku. V polovině 18. století obec vozí stříkačku neměla, byla odkázána na pomoc své vrchnosti, která měla v zámku dvě kovové stříkačky a dva sudy. Roku 1798 si obec koupila svou stříkačku a několik voznic. Přes všechnu opatrnost byly požáry poměrně časté. V noci hlídali dva ponocní. Jeden byl na věži a jeden v ulicích. Bylo zakázáno chodit s loučí. Největší nebezpečí hrozilo od komínů. Páni obecní starší z rozhodnutí purkmistra chodili a prohlíželi komíny. Vojáci byli požádáni, aby nekouřili a také každého, koho by při kouření přistihli, aby přivedli do šatlavy. Roku 1781 bylo od krajského úřadu nařízeno, že se musí u nových stavení stavět komíny cihlové nebo kamenné a u starších stavení komíny vyměnit. Pod pohrůžkami začali vyměňovat komíny za cihlové, že se až cihel nedostávalo, cihelna nestíhala, a tak byly postaveny ještě dvě prozatímní pece. Byl stanoven také kominík, do té doby si každý vymetal komín sám.²³

Velký požár vznikl roku 1782 v Židovské ulici, oheň zachvátil nejméně 13 domů, vyhořela i synagoga. Ta byla postavena znovu v roce 1787.

Roku 1784 zachvátil požár starý zámek a způsobil velkou škodu. 17. května 1798 vypukl velký požár z bouřky a hrom udeřil do střechy kostela Nejsvětější Trojice, shořela celá střecha. Oheň poškodil i sousedící piaristickou kolej. Protože pak nastaly silné deště, podmáčela se klenba v kostele a s ohromným rachotem se zřítila. Naštěstí nebyl při tom nikdo zraněn, ač se stále v kostele konaly bohoslužby.

Burjan Trčka z Lípy potvrdil Rychnovským v roce 1578 právo provozovat obchod solní a nalévat víno. Prodej vína i obchod solní přešel později na vrchnost. Obec pronajímala také pálení kořalky. Bylo to privilegium z roku 1754. Nejen šenkýři, ale nikdo jiný nesměl do města cizí kořalku donášet. K nalévání kořalky byl ustanoven čas, o službách božích se nesměla kořalka ani pivo nalévat. Obec pronajímala i prodej tabáku.²⁴ Řezníkům a mydlářům bylo přikázáno, aby všechno vážili na obecní váze. Obecní starší občas chodili do hospody kontrolovat míru. Poplatky byly vybírány o všech trzích a dohlíželi, aby domácí ani cizí nešidili.

---

²³ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 106.

²⁴ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 115.

O bezpečnost nebylo tak postaráno. Na nedlážděných náměstích a v ulicích byly četné výmoly a kalužiny, před domy stávaly bečky, prkna a vozy. Město nebylo ani za největší tmy osvětleno. V průjezdě hospody visela rozsvícená velká lucerna a u sochy blikala olejová lampička. V některých uličkách byla chůze opravdu nebezpečná. Tam si pozdní chodci přes všechny zákazy svítili loučí.

O cesty, lávky a mosty, kterých bylo hodně, se obec málo starala. Teprve v 18. století byly cesty opraveny, ale chůze na ulicích byla stále krkolomná. Roku 1753 byl opraven most naproti staré poště. V Habrové a na Jamách byly mosty chatrné. Ani s kanalizací to nebylo lepší. Byla stanovena noční hodina hospodám, aby nebyl křik a ruch. Patent zakazoval nošení zbraně. Taneční zábavy se směly konat do 12 hodin v noci, později roku 1753 byly povoleny jen do 10 nebo 11 hodin až byly zakázány úplně. Za porušení byl hostinský trestán. Trestány bývaly i slovní urážky, různé výstupky. Ani krádeže se nevyplácely. Byly přísně trestány. Také pytláctví bylo postihováno, peněžní pokutou, prací na obecním, šatlavou, stáním na pranýři. Trestáním byl pověřen právní posel. Rychnov měl i právo hrdelní. Dřevěná šibenice stála na Láni, později byla přemístěna výš, Na spravedlnosti. Katovna byla na druhé straně města, nedaleko Trávníckého mlýna. Také tu byla rasovna a ras byl i panským pohodným. Poprav nebylo v Rychnově mnoho, rozhodoval magistrát a odsouhlasit je musel appelační soud. Teprve 17. srpna 1765 byly odstraněny pranýře a zbořeny šibenice.²⁵

7. Židovská obec od 16. století

Židovská obec byla ve městě také. Židé se odlišovali od místních obyvatel nejen svým náboženstvím, ale také vztahem k penězům. Podporovali je hlavně králové, protože jim lichvou pomáhali bohatnout. V Rychnově žili Židé od poloviny 16. století. Nebyli zapisováni do obecních registrů, pouze na zvláštní cedule. Když Rychnov dostal právo řídit se jako město královské roku 1569, byli teprve zapsáni do registrů. Tehdy bylo v Rychnově pět židovských domů. Po třicetileté válce Židé dostali od Ferdinanda II. slib, že nikdy nebudou vypovězeni z Čech a povolení usazovat se po celé zemi. Začaly se tvořit židovské obce. Byli přijati do města pod slibem, že nebudou vystupovat proti křesťanům, budou dodržovat všechny zákony a ustanovení. V čele své obce měli voleného staršího, který komunikoval s městskou radou. Počátkem 18. století měli už svého rabína. Staral se o synagogu a školu. Synagoga v 80. letech 18. století vyhořela, byla vystavěna až v roce 1787. Židé mezi sebou mluvili víc německy než česky. Už roku 1616 tu byl židovský hřbitov na Láni, roku 1695 byl rozšířen. Židé bydleli vždy pohromadě v jedné ulici, které se říkalo Židovská. Ke stavbě nového domu potřebovali Židé povolení. Židovské domy byly označovány číslicemi římskými, ostatní arabskými. Marie Terezie Židům moc nepřála, vydala nařízení, kterým je vypovídala ze země. Ale na přimluvu českých královských místodržících, nizozemských, a krále anglického Jiřího II. byl vydán reskript, který jim dovoloval zůstat. Uložila jim platit roční poplatky za možnost setrvání.

---

²⁵ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 119.

Až roku 1755 jim právo potvrdila. Vznikaly sekty křesťansko-židovské, a proto patentem roku 1748 zakázala Židům vpouštět křesťany na jejich bohoslužby a vstupovat do synagogy.²⁶ Židé se proto velice báli jakéhokoliv podezření. Volili si na ochranu své zemské zástupce. Domovské právo směl Žid přenést jen na svého prvorozeného syna. Patent jim přísně zakazoval ženit se bez konsensu zemského gubernia. Bylo ustanoveno, kolik v kterém kraji smí být židovských rodin. Žid musel prokázat, že rodinu užíví. To trvalo až do roku 1848, kdy byl počet židovských rodin rozmnožen.

O životě ve městě, o místních obyvatelích, píše i Karel Poláček ve svých knihách Hostinec U kamenného stolu, Bylo nás pět, Podzemní město, Okresní město a dalších: „*Na samém okraji města, uprostřed nahnílych chatrčí s rozčepýřenými střechami, stál obecní chudobinec. Byl vystavěn z odkazu místního dobrodince...*“²⁷ V budově chudobince byla později také škola. O rychnovské škole a žácích se také píše v knížce Bylo nás pět.

Židé dlouho nesměli kupovat křesťanské domy. Živili se hlavně obchodem. Stát se členem některého cechu jim nebylo dovoleno. První si zřídili svůj masný krámk. Maso museli nakupovat jen od řezníků z cechu. Dvorním dekretem bylo Židům dovoleno provozovat koželužství. Židovský obchod byl rozmanitý, často prodávali laciněji, ale horší zboží. Židé bohatli a ochotně půjčovali. Nový dvorní dekret z 19. října 1781 se snažil zlepšit vzdělání Židů. Ten nařizoval, aby přestávali mluvit svým jazykem a přešli na češtinu. K tomu byla zřízena škola, vedle **židovské školy** ještě škola podle **normálního způsobu**. Na židovských školách normálních měly být konány letní a zimní zkoušky. Knihy školní byly schváleny, mravná poučení podle filozofické mravouky. Pro jednotnost mohli používat školní knihy jako na školách křesťanských. Kde bylo Židů málo, posílali je do škol křesťanských. V Praze měli svou knihtiskárnu. Dekret upravoval i omezený způsob výživy. V místě, kde bydleli, mohli si najmout pole, koupit je mohli jen když přejdou na křesťanskou víru. Měli dovoleno provozovat povoznictví, různá řemesla se učit u křesťanských mistrů, malířství, sochařství a jiná svobodná umění, předení, tkaní. Právo městské jim však bylo odepřeno. Zvláště na venkově, kde se na vzdělávání moc netrpělo, jim bylo pohroženo, že se nesmí oženit ten, kdo nemá normální vzdělání. Židovská obec přispívala městu určitými částkami, na vodovod, na rychtářské právo, na ponůcky, na koledy. Poměry se Židům zlepšily až za císaře Josefa II. a Leopolda II., kdy se stali právoplatnými křesťanskými občany.²⁸

---

²⁶ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 127.

²⁷ POLÁČEK, Karel. *Okresní město*. 6. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1960. D-600063, 56/VIII-2.s.7.

²⁸ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 131.

8. Habrová

Habrová vznikla, když si někteří lidé začali stavět své domy za pivovarem. Táhla se podél toku řeky Kněžné. Byla poddána vrchnosti rychnovského panství. Obec rychnovská koupila některé dvory habrovské i s lidmi a ti byli propuštěni z poddanství vrchnosti pod správu městskou. Tím vznikly Habrové dvě, jedna se nazývala Dolejší, později Městská Habrová a druhá hořejší, Panská Habrová. Synové habrovských sousedů se bez svolení magistrátu nesměli ženit nebo vdát, ani jít na vandr. S poddanstvím byla spojena roboty, kterou prováděli hlavně v lesích. O pořádek ve vesnici se staral rychtář a dva konšelé, kteří skládali u magistrátu povinnou přísahu a jednou za rok byli vyzváni habrovští sousedé, aby řekli, jak jsou s nimi spokojeni.²⁹ V Habrové byly dva dřevěné mosty, kovárna, vodárna a cihelna. K Habrové patřila též Ochoz poblíž Rychmberka, dnes Liberka. I ta byla rozdělena na dvě části, městskou a panskou. V roce 1846 se rozvodnila řeka Kněžná, udělala si cestu prostředkem vsi a několik stavení odnesla nebo podemlela. Po roce byla postavena nová silnice. Městská Habrová patřila farnosti rychnovské i se školou. Panská Habrová farnosti lukavické a také školou náležela do Lukavice. Až do roku 1800 se tak učili děti z Panské i Městské Habrové. Ves Městská Habrová byla zrušena zákonem roku 1848 a císařským nařízením z roku 1849 a stala se předměstím Rychnova. Habrovští dostali svobodu. Hranice farní i školní však už zůstaly.

9. Cechy

Kromě škol také v Rychnově působilo mnoho cechů, které vychovávaly tovaryše, budoucí řemeslníky. Své řemeslo tu provozovali soukeníci, řezníci, pekaři, mlynáři, perníkáři, krejčí, kožišníci, kováři, hrnčíři, truhláři a mnoho dalších řemeslníků.

Cechy se rozdělovaly podle druhu řemesla, měly svá pravidla, vychovávaly tovaryše a budoucí mistry ve svém oboru.

9.1 Cech soukenický

Ze všech řemesel, která se v Rychnově provozovala, bylo nejzastoupenější **soukenictví**. Bylo tu tolik soukeníků už za Karla IV., že měli svůj řád, který jim vrchnost udělila roku 1378. Patří k nejstarším česky psaným listinám. Píše se v něm, že mistři soukeničtí volí mezi sebou čtyři mistry. K cechu náleželi i soukeníci z Kostelce nad Orlicí a ze Solnice. Další ustanovení vymezil

---

²⁹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 138.

soukeníkům Vilém z Pernštejna roku 1513. Již v 15. století měli soukeníci svou valchu pod Dubinkou a u ní dvě strouhy. Pro lepší živnost jim Vilém z Pernštejna prodal svůj mlýn, aby si z něho udělali valchu. To byla valcha horní. Neměli však na ni žádné potvrzení. To jim na žádost vydal Vilémův syn Vojtěch z Pernštejna. Roku 1521 potvrdil listem, že valchu mohou užívat bez překážky k svému řemeslu pro všechny budoucí časy. Soukenické řemeslo v Rychnově dobře vzkvétalo. „*Jeho pověst byla známá už za Karla IV., roku 1575 v místodržitelském archivu jsou jmenováni rychnovští soukeníci vedle chrudimských, mýtských, žlutických a tábořských za nejznamenitější spolu se solnickými a kosteleckými.*“³⁰

Zboží se prodávalo na domácích trzích stejně jako na zahraničních. Rychnovští soukeníci byli stejně známí v Lanškrouně jako v Pardubicích, v Hradci a v Přelouči. Velkoobchodníci pražští měli sklady rychnovského sukna. Tehdy dostal Rychnov název Soukenický. V Rychnově z toho vzešel blahobyť, jakého tu nebývalo. Velkou lásku a milost uděloval cechu soukenickému Burjan Trčka z Lípy. Potvrdil jim 1584 užívání obou valch, struh a vodních toků a slíbil jim, že jinou valchu nepostaví. Za to mu platili dobrovolně z každého sukna bílý groš. Prodal jim i podkostelní mlýn, se dvěma koly a vantrokem za cenu, za kterou ho sám koupil. Dovolil podle potřeby zvětšit náhon a aby si do svých struh svedli vodu z řeky a chytali v ní ryby. Na opravu valch, splávek a náhonů jim dal zdarma dříví.³¹ Soukeníci si vystavěli cechovní splav v Habrové. Majetek cechu se rozrůstal. V cechu byla podporována zbožnost. Továři měli svůj vlastní pořádek, který se nazýval mladší řád soukenický. Účastnili se slavností, doušků a také je sami pořádali. Oblékli se do slavnostních historických krojů, uspořádali průvod po městě, před zámek, bytem cechmistrů a radnicí provozovali tance. K průvodu náleželi šaškové, kteří dávali divákům napít z velikých pohárů a inkasovali od nich zpropitné. Od 18. století byly doušky císařským patentem zakázány. Přesto je omladina vykonávala. Starší cechu byli proto předvoláni před magistrát. Hájili se, že oslavovali památku 281 let dosažení svých privilegií od císařské milosti. Podobně se to ještě opakovalo několikrát.³²

Po třicetileté válce soukenické řemeslo pokleslo jako všechn průmysl. Teprve v 18. století se trochu vzmohlo. V Rychnově měli opět dvě valchy. Valchář byl volen v cechu a od magistrátu potvrzován. V 18. století přibyla valcha v Lukavici. Výsady dané městu od vrchnosti potvrdily cechu vlastnictví obou valch, podkostelního mlýna, vodních toků, i práva na cechovní pečeti a korouhve. Vrchnost se vzdala práva na bílý groš ve prospěch poloviny městu a poloviny cechu. Zároveň však uložila povinnost opravovat valchy, strouhy a splavy. Také byla schválena obecní smlouva s barvířem suken Ondřejem Fertšem. Velká barevna se třemi kotly stála v Nových domech. V polovině 18. století ale zase začal cech upadat, dobrá pověst zmizela. Když však došla nabídka roku 1756, aby se připojili k pražským soukeníkům, cech ji

---

³⁰ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 147.

³¹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 146.

³² KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 151.

přijal a řemeslo se zachovalo. Úpadek se však projevoval i jinde. Kvalitu sukna začali hlídat pečetaři a dohledáči. Kontrolovali nejen kvalitu, ale také míru. Přesto soukenictví upadalo. Soukenictvím se zaměstnávala velká část obyvatelstva. Na počátku 19. století vytlačovala tovární výroba tu rukodělnou. V Habrové byla přádelna, na Novém náměstí a na Staré poště. Znovu byl cech málem rozpuštěn, ale došlo k jeho obnovení roku 1836 a 1842 znovu potvrzen a zachován. Roku 1868 si opatřili svůj prapor. V polovině 19. století omezili soukeníci svůj prodej na malých trzích a soustředili se na trhy velké, v Brně, Pešti a Trnavě. V roce 1891 došli na výstavě v Praze uznání, byli vyznamenáni bronzovou medailí ministerstva obchodu a 1899 se spojili v družstvo. Pořídili moderní přádelnictví. Stali se dodavatelem státním a zemským pro vojsko a zemské ústavy.³³

9.2 Cech řeznický

Dále zde působil **cech řeznický**. Je druhým nejstarším v Rychnově. Právo ustanovit cech získali roku 1471 od Jana z Rychnova zvláštním listem. V čele stáli dva cechmistři volení na rok. Roku 1521 předstoupili před svého pána Vojtěcha z Pernštejna a dal jim nové cechovní předpisy. Již tehdy měli řezníci své masné krámy a stály u samého náměstí, byly dřevěné, v předních mistři starší, v zadních mladší. Vyměňovat krámy cech nedovoloval. Po třicetileté válce Kolowratové k rychnovskému panství přikoupili borohrádecké a cech byl spojen s Borohrádkem. Když tovaryš přinesl mistrovský kus, byl přijat za spolumistra. Počet mistrů byl omezen počtem krámů. V 18. století byli mistři povinni platit masný krejcar. Podle berně královské byli rychnovští řezníci odděleni od vesnických. Vrchnost také ustanovila, aby Židé jinde maso nekupovali, sami nezabíjeli ale na jatkách maso nechali košerovat. Výsada daná městu roku 1755 Františkem Josefem hrabětem z Kolowrat stvrdila řezníkům opět, že vesničtí do města donášet nesmějí. Řezníci měli nad sebou několikery dozor, cechmistry, magistrát, vrchnostenský úřad a úřad krajský. Cena masa byla v polovině 18. století stanovena královským nařízením, ale i vrchnost měla důležité slovo. Spory se objevovaly i s mydláři, ač byli v jednom cechu. V roce 1759 si pořídili pamětní knihu, kde je hned vepředu nakreslen masný krám s praporcem, dál podobizny císaře Leopolda, Marie Terezie, Františka Lotrinského, Františka Karla Liebštejnského z Kolowrat a Františka Josefa hraběte z Kolowrat. Dále řeznický znak.³⁴

---

³³ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 152.

³⁴ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 155-156.

Za císaře Josefa II. bylo jeho nařízením roku 1783 cech řeznický zrušen a povoleno, aby maso sekal a prodával kdo chce a zač chce. Nesmělo se chodit po domech. Ještě téhož roku bylo všech 16 masných krámů prodáno, jen jatky byly ponechány. Avšak zrušení řeznických cechů netrvalo dlouho. Josefův nástupce Leopold II. nedlouho po svém nástupu řezníkům pražským vrátil právo na zřízení cechu a brzo potom celému království. Řezníci rychnovští si brzy zvolili nové cechmistry a starožitné. V březnu 1792 byl cech opět potvrzen. Obec vystavěla za radnicí ve Svatohavelské ulici několik masných krámů. V cechu se nestala změna, jen po obnově k němu náleželo mnoho vesnických řezníků. Cech také podporoval vdovy a staré mistry. Roku 1887 na základě živnostenského řádu vzniklo Společenstvo řeznické. K němu patřily kromě Rychnova také Černíkovice, Domašín, Lukavice, Liberk, Habrová, Javornice, Dlouhá Ves, Slemeno, Třebešov a Lipovka. Nové jatky byly vystavěny teprve roku 1898.³⁵

9.3 Ostatní cechy

Dále zde působily **cech pekařský, mlynářský a perníkářský**. Cech se řídil pořádkem cechu pardubického. V čele stáli dva cechmistři volení purkmistrem a konšely z radnice. V Rychnově bylo v 17. století šest mlýnů, dva panské, Pilařovský a horní za pivovarem, dál tři obecní, Beranovský či Černý v Městské Habrové a podkostelní pod kostelem svatého Havla. K cechu patřili i krupaři a perníkáři. Hlídáno bylo, aby své výrobky nešidili, pečivo bylo pěkně upečené, aby byla kvalitní mouka. Také se hlídalo, aby se tovaryši a učedníci nepřetahovali jinam. Učedník měl věrně zůstat u mistra do vyučení. Na bochníku měli pekaři svá znamení. V roce 1800 tu bylo 12 krupařů, 1836 už jen 9, ale zato 14 pekařů.³⁶

Cech obuvnický tu byl od první poloviny 16. století cechovním zřízením od Vojtěcha z Pernštejna. Cechovní registr byl založen 1560. Roku 1587 bylo ustanoveno, že každý smí vychovat pouze dva tovaryše, nebo tovaryše a synka. To měl málokterý cech. Další bylo ustanovení o nákupu kůží od řezníka.³⁷

Krejčí, postřiháči, tkalci a mezulánici měli společný cech. Svolení dostali od Viléma z Pernštejna 1518. Tento řád platil asi sto roků. Nový pořádek zavedl krejčím až Kryštof Betengl z Neyenperka. V roce 1715 zvláštní cechovní artikule ustanovily starší tovaryše, kteří dostali klíče od tovaryšské pokladny. Učedníci a tovaryši neměli pod pokutou po městě chodit bez kabátu, s odkrytou hlavou, ani v takovém úboru tancovat a chodit tam se zbraní, holí, rozepnutou kamizolou a holým krkem. František Karel hrabě z Kolovrat dal roku 1729 nové

---

³⁵ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 163.

³⁶ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 168.

³⁷ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 170.

zřízení, které přísně nařizovalo dodržovat náboženská přikázání. Cech mohl užívat svou pečeť. Povoleny byly dva tovaryše. V 16. století měli tkalci svůj cech i vlastní pečeť. Roku 1609 s dovolením Eustachia Betengla z Neyenperku dali purkmistr a rada města Rychnova tkalcovskému cechu pořádek. Každý smí mít jednoho učedníka a dva tovaryše. V cechu byli také mezulánici, kteří dělali mezulán neboli cajk, pevné a silné bavlněné tkané sukno. Rychnovský cech si sám volil cejchaře, kteří opatřovali látky kolkem jakosti. V 18. století od cechu oddělili postřihači.

Dalším cechem v Rychnově byl **cech kožišnický** ustanovený 1562 listem krále Ferdinanda I. V roce 1836 byli v Rychnově 3 kožešníci, 2 sedláři a 3 řemenáři. Po roce 1860 se spojili s cechem krejčovským.³⁸

Kováři dlouho neměli svůj cech, v Rychnově měli své artykule, které jim zaručovaly jistou svobodu. Mohli kupovat železo kdekoliv a vyráběli také hřebíky, které o trhu prodávali. K cechu kovářskému patřili i koláři. Cech se proto nazýval **kovářsko-kolářský**. Řídili ho dva cechmistři. Ve městě bývali čtyři kováři, cvokař a jeden kolář.

Hrnčíři dostali roku 1727 pořádek od Františka Karla Liebštejnského. Mistr musel vykonat mistrovskou zkoušku. Nikdo neměl kupovat zboží od přespolečných a ani si nechat postavit kamna. Cech měl vlastní pečeť a obraz na prapor.

Rychnovští **zámečníci, truhláři, sklenáři, bečváři, kolovratníci, soustružníci a ručníkáři** měli cech společný. Ke konci 18. století se rozdělili na **cech truhlářský** (truhláři, sklenáři, bednáři) a **cech zámečnický**. V roce 1836 bylo v Rychnově 24 stolařů a bednářů, 4 sklenáři, 7 zámečníků a 3 soustružníci.

Málo se ví o **cechu provaznickém a koželužském**. Byl tu zřejmě už v 18. století. V roce 1836 bylo v Rychnově 15 provazníků a jen 2 koželuzi. Svůj pořádek zde měli v 17. století i nádeníci.

Podle konsignace z krajského úřadu bylo v roce 1747 v Rychnově 12 cechů a každý měl ročně platit 1 zl. **Kloboučníci** měli svůj cech v Kostelci, **cínaři, barvíři a kominíci** v Hradci Králové, zedníci ve Vamberku. Dále tu byl **brusič, mečíř, pasíř, puškař, 2 knihaři a 4 hřebenáři**.³⁹

---

³⁸ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 174.

³⁹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 179.

9.4 Úpadek cechů v 18. století

Cechy měly na své zboží ustanovený monopol potvrzený od vrchnosti nebo panovníků. Mistři zkouškou dostali potvrzení, osvědčili způsobilost, cech dbal na pořádek, slušnost, staral se o peníze, o výchovu náboženskou a občanskou. Časem ale přestávaly plnit svou úlohu. Cechovních výhod se zmocnilo jen několik starších mistrů, uzavírali se proti soutěži, zkostnatěly. Pospolitost všech řemeslníků byla oslabena. Vyrobit lepší zboží bylo trestáno stejně jako horší. Za třicetileté války cechy hodně utrpěly, ale v 2. polovině 17. století tu zůstali někteří němečtí žoldnéři a ti posílili cechy. V roce 1739 vyšly generální artykule pro všechny cechy a byla zavedena přísnější kontrola. V 18. století byl dozorem inspektor cechů, roku 1774 cechovní direktor a z radních ke každému cechu dva inspektoři. Cech se scházel v určitém hostinci, soukeníci v hospodě na Burku, nebo u předního cechmistra nebo i v radnici. Spravovaly se poplatky, vyrovnávaly dluhy, přijímali a propouštěli učedníci, prohlašovali noví mistři, byly čteny cechovní ustanovení a projednávány návrhy členů. Vše se odehrávalo před otevřenou pokladnicí. S jejím zavřením končila schůze. Tovaryšům býval pro lepší vzdělání nařízen vandr na dva až pět let. Mnozí cestovali i dále a za hranicemi země. Mnohým se zase nechtělo a vykoupili se. Také tovaryši před pokladnicí žádali o připuštění k mistrovské zkoušce, dokládali potvrzení o vandru, a povolení magistrátu otevřít svou živnost. Mistrovi nejpozději přijatému se říkalo mládek. Cechy zanikly roku 1859 novým živnostenským řádem, byly proměněny na živnostenská společenstva na nových základech.

10. Školy v Rychnově nad Kněžnou v 19. století

Velký obrat nastal v roce 1869 s novými říšskými zákony. *„Dozor nad školami byl z kněží přenesen na úředníky jmenované státem. Doposud bylo v královéhradecké diecézi 31 okresů. Okresním školním dozorcem byl vikář. Nyní se školním okresem stal obvod c. k. okresního hejtmanství, při němž byla zřízena c. k. okresní školní rada. V každé školní obci zavedena místní školní rada s místním školním dozorcem. K doзору byli stanoveni školní inspektoři a Rychnov se stal sídlem c. k. okresního školního inspektora.“*⁴⁰

V Rychnově při povinné školní docházce rozšířené od 12 do 14 let nestačily 4 třídy, kde se učili chlapci i děvčata dohromady. Proto obec v roce 1870 zřídila opět dívčí školu a v roce 1876 byla povolena pátá třída pro dívky a zvláště pro chlapce. Prostory školy nestačily a obec postavila v roce 1882 novou budovu v Komenského ulici. V roce 1913 navštěvovalo obecnou dívčí školu 276 žákyň a měšťanskou školu 205 dívek. Chlapeckou školu navštěvovalo 298 žáků a měšťanskou chlapeckou školu 178.⁴¹

---

⁴⁰ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 287.

⁴¹ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 288.

Současně byla podána žádost o zřízení měšťanské školy dívčí, která byla také otevřena prozatím v chudobinci. Rozrůstala se i chlapecká škola. Pro ni byla z kapacitních důvodů také postavena nová budova. Škola měla kreslírnu, tři kabinety, ředitelnu, sborovnu, kuchyň, tělocvičnu, zahradu a hřiště a ústřední vytápění. Otevřena a vysvěcena byla v roce 1905.

S novými školními zákony také rostla spolupráce s rodiči. Školy pořádaly výstavy prací svých žáků, výlety, exkurze, vysazovaly nové stromky. V roce 1917 u kostela svatého Havla vysadily 3 lípy. Také nacvičovaly dětská divadelní představení, jako 1908 Zakletý hrad, 1912 Krakonoš, 1914 Sůl nad zlato, 1922 Blaničtí rytíři. Dále pořádaly pohádkové večery, kde se hrála například v roce 1912 Noc na Karlštejně, v roce 1914 Prodaná nevěsta a další. V budově chlapecké školy byla v roce 1912 zřízena umělecká školní galerie. Dívčí škola pořádala různé přednášky. Náhled veřejnosti na školu se radikálně změnil. Rodiče spolupracovali se školami, přispívali jim různými dary. Velkým podporovatelem školy byl p. Balcar, vzniká i Nadace P. Balcara na podporu školy. Z těchto prostředků byly kupovány školní potřeby chudým žákům. Profesor gymnázia Dr. Tomáš Kouřil zakládá v roce 1903 v Městské spořitelně nadaci ve prospěch chudé školní mládeže. Do nadace přispívá svými prostředky mnoho místních občanů a rodáků.⁴²

*„Při školách obecných byly dále zavedeny hodiny opakovací pro mládež ze školy vyšlou....“*⁴³ Tu navštěvovali chlapci a děvčata od 12 do 18 let, později jen do 15 let. Spravoval je také farář a konaly se ve školní budově ve svátky a v neděli. Cech neměl dát učedníkovi výuční list, jestliže se neprokázal vysvědčením ze školy opakovací. V roce 1872 byla opakovací škola změněna na školu pokračovací. V Rychnově byla založena v roce 1880 Průmyslová škola pokračovací. Do ní byli povinni chodit všichni uční bydlící do vzdálenosti 2 km. Byla spojena se školou chlapeckou. Vyučování bylo dvakrát v týdnu večer a v neděli dopoledne. Školní rok začínal 1. října a končil posledního dubna. Při ukončení školního roku byla pořádána výstava prací. Později bylo nedělní vyučování přesunuto na středu odpoledne. Vyučování probíhalo zdarma a žáci dostávali i školní potřeby.⁴⁴

11. Historie gymnázia v Rychnově nad Kněžnou

Velkou důležitost pro samotný Rychnov i pro jeho okolí mělo gymnázium. Je jedním z nejstarších gymnázií ve východních Čechách. Nebylo mnoho takových škol, a tak pomáhalo pozvednout vzdělanost. Když prolistujeme archivní dokumenty, nejsou nezajímavé. Zůstávají živým svědectvím zašlých časů, doby, která je nenávratně pryč, ale neměla by být zapomenuta.

Při severovýchodní hranici království byl Rychnov prvním městem, které mělo střední školu. Zakladatelem byl majitel rychnovského panství hrabě Norbert Leopold Kolovrat Liebštejnský. Byla to výborná myšlenka, založit v roce 1714 při budování zámku, průčelí kostela

---

⁴² KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 290.

⁴³ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 291.

⁴⁴ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 291.

svaté Trojice, loretánské kaple také latinskou školu. Nejprve nechal vybudovat zámek, ke kterému přiléhá zámecký kostel Nejsvětější Trojice a zároveň klášter, kolej pro otce zbožných škol.

Ve spolupráci s rektorem piaristické koleje v Litomyšli a s královéhradeckým biskupem založil Norbert hrabě z Kolowrat klášter, v němž měli být původně jezuité, ale pod vlivem Litomyšle přišli piaristé. Zakládací listina byla podepsána 29. března 1714, povoláno bylo třináct piaristů a dva bratři laici. Učilo se zde náboženství, čtení, psaní, počty, latina, čeština a němčina, protože se zde mluvilo oběma jazyky. Kromě školních povinností připadla piaristům ještě funkce zámeckých kaplanů a farářů v Rychnově. Budování postupovalo zvolna. Vedle budovy gymnázia stála piaristická kolej, která byla dostavěna v roce 1724. Na provoz koleje přispíval hrabě, a dokonce stanovil dědičnou smlouvou přispívat na její provoz. Roku 1719 byly otevřeny školy veřejné a v roce 1722 byly vystavěny dva trakty, východní a severní, zeď ke zvonici a v roce 1723 i trakt západní, přiléhající ke kostelu, čímž stavba nabyla trojúhelníkovité podoby. Kolej byla k užívání odevzdána na jaře roku 1724 slavnostně před květnou nedělí. Z Prahy přijel hrabě s četnými hosty. Hrabě se zavázal přispívat 40 000 zl. rýnských a podle potřeby i více. Den před svou smrtí 15. ledna 1727 smlouvu rozšířil i na své nástupce. Piaristům se přispívalo měsíčně 50 zl. a také pivo a víno. Kolej měla příjmy i za odsloužené mše zádušní i další, zpívané i čtené. V koleji byli mimo superiora ještě 3 učitelé a roku 1731 ještě praefectus scholarum. Když byl malý počet žáků, jeden profesor učil dvě třídy v jedné místnosti. Do školy mohli být přijímáni žáci nejméně sedmiletí. Měli chodit čistí, upravení, bez nemocí. V každé koleji byl pro studenty zvláštní zpovědník, muž vynikající láskou a dobrotou a kněz, aby mohli žáci každý měsíc přijímat svátosti a vyzpovídat se. Ve škole panoval řád, dbalo se na slušné chování. Po Všech svatých a po Velikonocích se konala v každé třídě zkouška. Žáci, kteří obstáli, postoupili do vyšší třídy.

Kolej byla spravována podle platného řádu pro všechny piaristické koleje. Za to zodpovídal generál řádu. Po složení řeholních slibů konali členové vyšší studia, humanistická 2 roky, filosofii 2 roky a 3 roky teologii. Když studia skončili, vyučovali nejprve v nejnižší třídě, postupně ve vyšších třídách. Vrchní správce školy byl zvolený provinciál se svou radou, dikasteriem o 4 asistentech a 4 konsultorech. Ten přijímal nové členy do řádu, ustanovoval řeholníky na nižší úřady.⁴⁵

Jednotlivé školy v provincii spravoval rektor, který konal dohled na školy a vyučování, jemu byli podřízeni všichni členové koleje i správce, ředitel škol, zvaný prefekt. Správcem menší koleje byl superior.

Rektor s prefektem prováděli měsíčně kontrolu vyučování v každé třídě, aby se přesvědčili o dovednostech žáků i učitele. Učitel, který měl jen pozitivní hodnocení získal pasivní právo při volbách a právo jmenování na vyšší úřady řeholní, k čemuž dostal vysvědčení. Aby se práce dařila, pomodlil se vyučující každé ráno s žáky na kolenou. Nikdy se netrestalo na holé tělo.

---

⁴⁵ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 293.

Po Všech svatých a po Velikonocích se konala v každé třídě zkouška. Žáci, kteří obstáli, postoupili do vyšší třídy. Velké prázdniny trvaly 15 dní, mimo to byly každý týden v zimě půl dne a létě celý den v týdnu. Generálním kapitulem z roku 1718 bylo zakázáno hrát divadlo, povoleny byly pouze akademie a školní slavnosti. Později bylo divadlo povoleno, ale ne v kostele. Osnova pro všechny školy byla vydána na generální synodě roku 1694. Ta ustanovovala zvonění dvakrát před začátkem vyučování, při druhém vchází učitel. Vyučovalo se ráno i odpoledne po dvou a půl hodině. Žáci i učitel povstali, když do třídy vstoupil rektor nebo prefekt.

Vyučovala se latina, němčina, čeština, matematika, rétorika a poezie, od roku 1752 dějepis a zeměpis. Začátek školního roku byl po Všech svatých a konec v první polovině září. Prázdniny nebyly v jednotném termínu, žáci je měli rozdělené po třídách. Teprve roku 1754 podle dvorního dekretu byl ustanoven jednotný termín pro prázdniny a to do 20. září.

Žáci docházeli do gymnázia z většiny okolí. Neblíže gymnázia byla v Hradci Králové, Litomyšli a Kladsku. Většina žáků byla z Rychnova, ale mnoho také z Orlických hor.

V letech 1745 až 1750 zde studoval první profesor češtiny na pražské univerzitě František Martin Pelcl. Dnes se po něm rychnovské gymnázium jmenuje.

Kníže Esterhazy s 600 husary a 800 hulány deset dní tábořil u koleje a vymáhal velké rekvizice. Pobrání, co kde bylo, otrhali ovocný sad u koleje. Pak odtáhli směrem k Novému Městu. V roce 1749 přitáhli Rusové na zpáteční cestě od Rýna. V září 1756 přitáhl plukovník Werner s 300 pruskými husary. Dal svolat všechny měšťany a panské úředníky a žádal výpalné, velké, že by ho tak za 3 až 4 roky mohli sehnat. Poslali mu na vozech zvěřinu, drůbež, víno. Ale i to bylo málo. V říjnu přišel plukovník znovu, dostal 500 zl. Rychnov si oddechl teprve když odtáhl přes Náchod do Slezska. Jinak žila piaristická kolej v Rychnově tiše, stranou hluku a ruchu.⁴⁶

V roce 1768 stoupl počet žáků a nastal rozkvět. Začala se vyučovat i poezie a rétorika. Gymnázium se stalo z nižšího vyšším, bylo doplněno na úplné šestitřídní. Ale rozhodnutím císaře Josefa II. v roce 1777 bylo nařízeno zrušení gymnázia a zřízení německé školy hlavní o 4 třídách. Všude lidé nařikali, na zámku, na radnici, ve městě. Magistrát požádal o zachování gymnázia k samému císaři, ale bezvýsledně. Byly zřízeny školy normální, třídy ovšem ubývaly, a nakonec byla škola roku 1793 zrušena úplně.

Majitelem panství byl František Josef II. hrabě z Kolovrat. Spravovala ho ale manželka Kateřina. Budova koleje chátrala, až nakonec bylo piaristům doporučeno sehnat si jiné bydlení. Provincial si stěžoval guberniu a město žádalo císaře o zachování školy v Rychnově. Teprve dekretem 17. února 1787 bylo oznámeno, že v koleji nemají nastat změny. Přesto však znovu došlo k výpovědi. Na radnici byla svolána komise, které se zúčastnil školní komisař, direktor panství, justiciář, děkan, provinciál, rektor i sekretář piaristů. Bylo navrženo, aby se piaristická normální škola spojila s triviální měšťanskou školou a do koleje aby chodila i děvčata. Toto odmítl provinciál, že by se tam tolik žáků nevešlo. V roce 1793 zůstali v Rychnově už jen tři piaristé, kteří chtěli odejít také.

Občané velmi těžce nesli ztrátu gymnázia. Vrchnost slíbila dát opět budovu a dvě zahrady, ale měšťané museli podepsat, že budou brát pivo a jiné nápoje jedině od vrchnosti. Nedošlo k dohodě a piaristé koncem září 1794 z Rychnova odešli.

---

⁴⁶ BŘEZINA, Karel. *Dějiny rychnovského gymnasia*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 30.

Obec se ale pořád nevzdávala naděje. Na návrh purkmistra magistrát ustanovil čtyři členy výboru, aby pečovali o návrat piaristů. Avšak smíření měšťanů s vrchností nenastávalo. Lidé se rozdělovali do tří skupin. Sousedé byli občané města, kteří tu žili dlouho, měli pozemek a svůj dům. Dalšími byli obyvatelé, lidé přistěhovalí za prací a třetími byli podruzi, to byli tovaryši, nádeníci, děvečky, svobodní, nezadaní. Sousedé kupovali pivo z okolních pivovarů.

Nakonec bylo přijato usnesení, že piaristé přijímají gymnázium se 3. třídou normální, dvě třídy předávají škole městské, odevzdají svůj kapitál na pořízení fundace, proti tomu žádají postoupení dvou zahrad a koleje, budou užívat kostela nejsvětější Trojice. Budova gymnázia bude opravena nákladem vrchnosti za dozoru řádu a ten má povinnost sloužit jednu mši denně za hraběcí rodinu.

Bylo ale potřeba provést opravu koleje, a tak vrchnost povolala stavitele Zobela z Prahy. Když načrtl plány, uhodil 18. května 1798 blesk do kostela a utrpěly i zbytky kláštera. Obec i vrchnost se tím více snažily, aby aspoň střecha stála do zimy. Proto povolali tesařského mistra Josefa Rettiga z Dobrušky. 10. října 1798 přijel nový rektor piaristů P. Eustachius Frubin do Rychnova. Byl mohutně přivítán a v slavnostním průvodu uveden do radnice, kde ho přivítal purkmistr Václav Císař z Rosenfeldů. Děti mu vyšly vstříc až za město k Budínu. Gubernium navrhovalo zřídit znovu pouze hlavní školu, ale obecní shromáždění za podpory hraběte chtělo zřídit gymnázium bez příspěví státu, což se uskutečnilo 7. prosince 1801. Rekonstrukci ale brzdily Napoleonské války.

Nový školní rok 1812-1813 začal s velkou okázalostí. „*Průvod se za hlaholu zvonů, střelby z hmoždířů a hudby ubíral od radnice do kostela sv. Trojice. V kostele byl přečten dekret o povolení gymnasia...Pak děkan Josef Killar sloužil slavnou mši.*“⁴⁷

Gymnázium rychle rozkvétalo. Dekretem z roku 1816 bylo dovoleno na gymnáziích učit češtinu. Po obnově mělo gymnázium 5 tříd, ale následujícím dekretem dvorní komise ze 3. září 1818 všechna gymnázia v Čechách byla změněna na šestitřídní. Rychnovské gymnázium proto má 4 třídy gramatikální a 2 humanitní. A dalším výnosem ministerstva byly rozhodnuto, že gymnázia mohou být buď čtyřtřídní nebo osmitřídní. Rychnovské gymnázium nebylo podporováno žádným veřejným fondem, měšťané se zavázali, že každý náklad budou hradit sami. Město bylo chudé, živilo se převážně soukenictvím. Protože tedy na osmitřídní nebyl dostatek financí, bylo 20. května 1851 opět gymnázium pouze čtyřtřídní. Podpora gymnázia se zajistila slibem, že měšťané budou brát pivo pouze z pivovaru od vrchnosti a vrchnost se zaručila poskytovat dotaci.

Z nařízení císaře oslavovali žáci roku 1814 1. května osvobození papeže Pia VII. po pádu Napoleona, když se císař šťastně vrátil z Francie. Roku 1841 navštívil kolej arcikníže Štěpán. Vizitace kanovníka Františka Pöllnera 1826 dopadla výborně, zpráva byla plná chvály.⁴⁸

Slavností byly pololetní zkoušky. Trvaly někdy i deset dní. Po nich bylo slavné poděkování Bohu Deo gratias v kostele. Nejlepší žáci z vyšších tříd začínali slavnostní řečí, latinskou nebo německou, zřídka českou, kterou si připravovali několik dní. Žák se ji musel naučit nazpaměť a schvaloval ji krajský hejtman. Žádalo se, aby byla krátká. Žáci dostávali tištěné seznamy se svými známky, vydávané v latině.

---

⁴⁷ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 298.

⁴⁸ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 299.

Vánoční prázdniny byly jen na dva svátky vánoční a volno bylo den před novým rokem, protože se v ten den chodilo s přáním. Školní rok začínal 8. září, ale od roku 1829/30 se přizpůsobil Dolnímu Rakousku a prázdniny byly celý srpen a září. Školní rok začínal 1. října a končil 31. července. To se udrželo až do roku 1852.

Metternichova doba zavedla zase do škol češtinu. Byli potřeba úředníci, kteří umí česky i německy. Od roku 1817 se čeština opět začala vyučovat i na rychnovském gymnáziu. Nebylo nijak upřesněno, jak se má vyučovat, jestli v řádných hodinách, nebo jen jako mluvnice a sloh vedle latiny nebo pouze v mimořádných hodinách. Rok 1848 přinesl i do rychnovského gymnázia nového ducha. Mezi nepovinné předměty se zavedlo kreslení, zpěv, krasopis a později roku 1867 tělocvik. Roku 1866 přišla s pruskými vojsky do Rychnova také cholera. Školní rok skončil už 20. června. Za dva dny procházela rakouská vojska, asi 80 tisíc mužů a 26. června vtrhla slezská armáda u Náchoda do Čech. Hřmění z tuhého boje u Sádové bylo slyšet až v Rychnově a kolej se proměnila v nemocnici s 80 raněnými. Počátkem září byli nemocní přestěhováni do zámku a budova vyčištěna, aby mohl 1. října začít nový školní rok.⁴⁹

V dalším studiu pokračovali studenti v Hradci Králové. Rychnov podal znovu žádost o úplnou školu, protože škola měla dostatek žáků a dlouhou historii. Žádost byla zamítnuta a postupovala germanizace škol. V roce 1853 bylo nařízeno, že nesmí být přijat ke studiu nikdo, kdo neumí německy. V Rychnově se učilo česky pouze náboženství, čeština a řečtina. Gymnázia byla rozdělena na německá, česká a dvojjazyčná. Rychnovské gymnázium patřilo mezi české. Němčina však byla stále více upřednostňována, ani obec si nepřála, aby bylo gymnázium ryze české. Postupně se ve škole nesmělo promluvit české slovo. Také bylo studentům zamezováno v cestování.

Stále se usilovalo o rozšíření gymnázia. Podporu dával hrabě František Antonín z Kolovrat, starosta založil spolek pro zřízení vyššího gymnázia, hrabě byl protektorem. Věnoval prostředky, přispěli občané, obec, ochotníci hráli divadlo na podporu rozšíření gymnázia a také byla pořádána loterie. Nakonec k rozšíření došlo od 1. 10. 1869. Město bylo slavnostně ozdobeno, šel průvod s pochodněmi a hudbou od obecního domu k zámku, kde byla svolána sláva hraběti a potom provinciálovi, rektorovi a profesorům. Také u obecního domu byla svolána sláva purkmistrovi, městské radě a děkanovi. Místnosti byly nově vysvěceny.⁵⁰

V roce 1870 je otevřena sedmá a v roce 1871 osmá třída. Gymnázium si uchovalo svůj český charakter. Tímto končí církevní éra gymnázia, první důležité období starobylého ústavu. Gymnázium přechází 12. července 1871 do rukou obce. První ústní maturita byla konána 11. srpna 1872. Maturovalo 30 abiturientů. Psaly se písemné zkoušky z českého jazyka, latiny a matematiky. Ústní zkoušky se konaly ve všech předmětech včetně náboženství, kromě přírodopisu a tzv. filozofické propedeutiky. Mezi absolventy gymnázia patřil v té době katecheta a učitel hlavní školy Josef Justin Michl a také významný český dějepisec doktor František Šembera.⁵¹

---

⁴⁹ BŘEZINA, Karel. *Dějiny rychnovského gymnasia*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 76.

⁵⁰ BŘEZINA, Karel. *Dějiny rychnovského gymnasia*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 84.

⁵¹ TYDLITÁT, Jan a kol. *275 let Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, 1989. čj. 6/N/89. s. 7.

V rychnovském gymnáziu se stále vyučovalo německy i česky. Mnoho studentů pocházelo z českých vesnic a měst v okolí, Choceň, Častolovice, Náchod, ale také z německých jako Králíky, Žamberk, Kunštát. Češi i Němci tu žili v pokojném soužití.

Ke zřízení vyššího gymnázia nakonec tedy došlo. Občané pochopili, že jim vyšší gymnázium stát nezřídí, a že je nutná svépomoc. Hrabě František Antonín z Kolowrat roku 1861 odkázal 10 tisíc zl. na zřízení vyššího gymnázia. Nový starosta notář František Bek zřídil spolek pro zřízení vyššího gymnázia. Za protektora byl zvolen hrabě Hanuš Karel Krakovský z Kolowrat. Obec dala kus lesa, přispívalo se z divadelních představení a darů, pomoc přišla také ze zahraničí. V březnu 1869 byla podána žádost o zřízení nového vyššího gymnázia a od příštího roku bylo vyšší gymnázium zřízeno. Na počest otevření byla 1. října 1869 pořádána slavnost. Večer bylo město slavnostně osvětleno, blízko zvonice byl umístěn velký transparent ozdobený znakem řádu piaristů, pod ním znak kolowratský a městský.⁵²

Hospodaření však vykazovalo ztrátu, a bylo zažádáno o státní správu. Smlouva mezi obcí a státem byla ujednána 18. července 1881. V této době mělo gymnázium přes 400 žáků. Vznikaly ale také nové školy v okolních městech, a tak žáků ubývalo. Do gymnázia však začaly chodit i dívky a stav studentů se zase zvýšil. Na škole nebyl žádný Němec. Gymnázium bylo přeměněno na reálné. Studenti pořádali zábavy, plesy, věnečky, turistické výlety, měli hudební kroužky. Příspěvky jim posílali občané, hrabě a město.⁵³

Mezi další absolventy patřil český dějepisec Augustin Sedláček, přírodopisec Karel Kopecký, literární kritik Jan Voborník, od roku 1877 profesor Josef Vycpálek, který ve městě založil knihovnu, Občanskou besedu, byl spoluzakladatelem divadla a další. Rychnov v té době opravdu s gymnáziem žil. Přišlo sem mnoho studentů i z Moravy a Rychnov se nazýval studentský. Občané tvořili se studenty nedělitelný celek, jakousi rozsáhlou rodinu. Kontakt s veřejností byl udržován také každoroční studentskou akademií. Počet studentů začal klesat až se založením dalších středních škol v okolí.

Pohromu stihlo gymnázium 6. dubna 1918. V kůlně za zvonici vznikl oheň, který se rozšířil na střechu budovy gymnázia, zachvátil celou budovu a rozšířil se i na střechu kostela. Byla velká sucha. I když se studenti, profesori i občané snažili budovu zachránit, povedlo se jen archiv a knihovnu. Shořela střecha a strop nad fyzikální posluchárnou v prvním patře v rohu u vchodu do kostela. Prostředky na opravu budovy už se nenašly a tím došla postupně úplné zkázy. Výuka se přestěhovala do prostorů obecních a měšťanských škol.

Na troskách starého Rakouska začala vznikat nová společnost, nová Československá republika. Mezi abiturienty, kteří za ni bojovali, patřili například Karel Vašátko, Jan Bek, Ladislav Beran a mnoho dalších.⁵⁴

V únoru roku 1919 bylo zažádáno o prostředky na novou budovu. Budova byla postavena nová na úplně jiném místě za dívčí školou v Komenského ulici. Koncem srpna 1922 byly zahájeny výkopové práce. Nová budova byla otevřena roku 1924, tedy přesně 200 let po otevření původní piaristické koleje. Škola dostala název Pelclovo československé státní reálné

---

⁵² BŘEZINA, Karel. *Dějiny rychnovského gymnasia*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 84.

⁵³ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 301.

⁵⁴ TYDLITÁT, Jan a kol. *275 let Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, 1989. čj. 6/N/89. s. 10.

gymnázium. Pád Rakousko-Uherska a vznik Československé republiky umožnily přijímat na studium také dívky. V letech 1922-1923 studuje ze 131 žáků 61 dívek, nestuduje žádný Němec. Studenti pěstují sport s doktorem Karlem Březinou, historikem gymnázia, podnikají turistické vyjížďky, zakládají hudební kroužky, pořádají koncerty a hudební slavnosti. Za vedení doktora Káše vzniká pěvecké sdružení Kocourkovští učitelé, kteří parodovali velké pěvecké sbory jako byli Moravští učitelé a Pražští učitelé.⁵⁵

I za první republiky si gymnázium uchovává ráz venkovské školy. Školu navštěvují převážně děti z lépe situovaných rodin. Dětem z dělnických profesí přispívají na pomůcky různé spolky, nadace. Spolek pro podporování chudých studentů jim opatřuje knížky, bezplatné nebo levné obědy, peněžitou podporu a příspěvky v nemoci.

V době 2. světové války, od roku 1943, bylo gymnázium zabráno Němci a stal se z něj výchovavací ústav pro budoucí německé vojáky. Pelclovo reálné státní gymnázium se přejmenovalo na Realgymnasium Reichenau, ředitele Jana Krču vystřídal Bohdan Zippe, dějepis byl zaměněn za dějiny Velkoněmecké říše. Místo divadla a jiné kultury se zintenzivnil sběr žaludů a bukvic, kostí, hadrů a starých škrpálů. Maturity se konaly za nejkruťějšího období po zastřelení Heydricha a protektorátní ministerstvo nařídilo, že 33 % studentů nesmí udělat maturitu. Řada vlasteneckých profesorů byla odvečena do koncentračních táborů. Většina z nich se nevrátila. Budova gymnázia byla poškozena, knihovny vystěhovány, sbírky rozkradeny. Na obnově po válce se podíleli žáci i profesoři. Znovu se rozběhly zájmové kroužky, vybudovala kuchyně s jídelnou. Při poválečné reorganizaci školství v roce 1954 se z gymnázia stala jedenáctiletá škola.

Gymnázium odchovalo mnoho významných osobností. František Martin Pelcl, první profesor české řeči na pražské univerzitě, filolog a překladatel Otmar Vaňorný, básník Václav Alois Jung, hudební skladatel Anatol Provazník, Radim Drejsl, Luboš Sluka, Jiří Šlitř, profesor Miroslav Krejčí, muzikolog Jan Löwenbach, Jiří Stanislav Guth-Jarkovský, Roman Šebrle a další.

V roce 1977 byla zahájena generální oprava střešního pláště a začala práce na přístavbě školy. V roce 1982 byla dokončena přístavba nové části s posluchárnou a laboratoří pro výuku biologie, zrekonstruováno školní hřiště, postaveny tři antukové kurty na volejbal, fotbal a basketbal. Škola měla také dobré vztahy a družbu se spřáteleným EOS Humboldt Schule v Magdeburku v bývalé NDR. Školská reforma z roku 1979 přinesla změny zdůrazněním polytechnizace výchovně vzdělávacího procesu a novým maturitním předmětem se staly základy odborné a výrobní přípravy. V roce 1983 získala škola nové nahrávací studio a 1988 v její budově odhalil Jiří Suchý pamětní desku svému kolegovi ze Semaforu Jiřímu Šlitřovi, který byl v letech 1938 – 1943 žákem rychnovského gymnázia.⁵⁶

Od roku 1989 získává název **Gymnázium Františka Martina Pelcla**. Na gymnázium v Rychnově nad Kněžnou studovalo mnoho významných osobností, mezi nimi například Jiří Šlitř, Rudolf Rokl nebo Roman Šebrle, po němž nese název i v dalších letech přístavěná sportovní hala. Jiřího Šlitřa připomíná i buřinka v logu gymnázia.⁵⁷

---

⁵⁵ TYDLITÁT, Jan a kol. *275 let Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, 1989. čj. 6/N/89. s. 11.

⁵⁶ TYDLITÁT, Jan a kol. *275 let Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, 1989. čj. 6/N/89. s. 12 - 14.

⁵⁷ FRÝZEK, Jiří a kol. *Rychnov nad Kněžnou 750 let od první zmínky*. 1. vyd., Nové Město nad Metují: Fotoateliér Imlauf, 2008. ISBN 80-903514-6-8. s. 113.

Obr. 1. Budova Gymnazia F. M. Pelcla

12. Státní odborná tkalcovská škola, Obchodní škola a Odborná škola rodinná v Rychnově nad Kněžnou

Začátkem 20. století však Rychnov chtěl ještě další odbornou školu. To se podařilo 19. listopadu 1897, kdy byla otevřena **Státní odborná tkalcovská škola**. Škola měla 2 třídy, pořádala večerní a nedělní běhy, kreslicí výuku pro průmyslníky a zvláště pro dámy. Pořádala odborné kurzy, výstavy. Pro malý počet žáků byla ale nakonec škola v roce 1924 zrušena.

V roce 1912 byla zřízena škola obchodní a dívčí odborná škola rodinná. **Obchodní škola** neměla dlouhé trvání, přijímala jak chlapce, tak děvčata, což ministerstvo neschválilo. **Odborná škola rodinná** pořádala také běhy jazykové, vaření, výstavy a vycházky. K rodinné škole byla připojena ještě dvouletá škola pokračovací pro učednice ženské živnosti oděvnícké. Žákům byly všechny učební pomůcky a prostředky poskytovány zdarma.⁵⁸

Ve školách bylo zakazováno zpívat českou hymnu, zpívala se pouze rakouská. Později byly zabaveny učebnice, kde se psalo o Srbsku, Rusku, Paříži nebo Londýně. Na obecných školách se učilo bez čítanek, na měšťanských bez zeměpisu, dějepisu, mluvnice, zpěvníku, bez projevů vlastenectví. Přísně zakázaná byla mapa zemí koruny české. Zakázány byly jakékoliv vlastenecké nápisy, vývěsní štíty modré, červené a bílé, na nádraží byl český nápis odstraněn a nesmělo se mluvit česky.

---

⁵⁸ KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924. s. 305.

13. Chlapecká škola se školou dívčí v Rychnově nad Kněžnou začátkem 20. století

Chlapecká škola byla v Rychnově nad Kněžnou založena 4. srpna 1905. C. k. zemská školní rada povolila její zřízení s podmínkami, že do ní budou přijímány i děti z obvodů cizích školních obcí, že bude nová měšťanská škola spojená pod jednou správou s měšťanskou školou dívčí a počet tříd bude nezbytně nutný podle zákona. Počínaje školním rokem 1905-1906 byla tato škola otevřena první třídou. „Bylo vyhověno dávným přáním rychnovských občanů, aby vedle gymnázia a školy tkalcovské tu byla také škola, která by své žáky opatrovala vědomostmi a dovednostmi praktickými a připravovala je k průmyslu, obchodu a praktickým živnostem vůbec. Inteligentní Rychnované prý odcházejí po studiích do ciziny, kde působí jako znamenití kněží, právníci, lékaři a domácí průmysl, zvláště věhlasné druhy soukenictví pouze živoří. Měšťanská škola má zadržet zdejší mládež doma ve prospěch obecního dobra“.⁵⁹

Výuka byla zahájena 16. září 1905 v chrámu sv. Trojice slavnostní bohoslužbou a 17. září byla škola vysvěcena.

Nová budova chlapeckých škol byla vystavěna v letech 1904 – 1905 nákladem místní školní obce na pozemku u školy tkalcovské, naproti zámeckému parku. Autorem hlavního vchodu této budovy s bustou Komenského byl sochař Karel Michálek.⁶⁰ Dbalo se na to, aby škola vyhověla potřebám estetiky i účelnosti. Mimo učeben, kreslírny a kabinetů tu byla zřízena také kuchyně na vaření polévek chudým, zvláště přesporním dětem. Byla postavena i tělocvična, zahrada a hřiště. Vytápění bylo ústředním parním topením.

V pondělí 18. září 1905 přečetl ředitel žákům domácí školní řád. Odpoledne začalo vyučování. Žáci byli napomenuti o škodlivosti kouření a upozorněni, aby se ho vyvarovali. Učitelský sbor společně s obecnou chlapeckou školou uspořádal stromkovou slavnost 10. dubna 1906. Dětem byla vštěpována důležitost ovocných stromů. Po zpěvu a básních o stromech se vydal pochod k Modřinkám nad Habrovou, aby vysázeli stromořadí. Pochodu se zúčastnili i významní představitelé města a školství, okresní školní inspektor, okresní hejtman, starosta města. Po dvou letech 13. dubna 1908 se konala další stromková slavnost za podpory okrašlovacího spolku.⁶¹

V Rychnově působilo pět spolků. Dámský spolek svaté Ludmily podporoval chudé děti, jejich vzdělanost, zajišťoval školní potřeby, oblečení, obuv.

V letech 1906 a 1908 školy pořádaly stromkové slavnosti, při nichž se zpívaly písně a recitovaly básně o stromech, byla zpívána hymna a pak vysázeny nové stromky za podpory Okrašlovacího spolku. Stromky vysázeli v Modřinkách a nad Habrovou. Po zprávách o ničivém požáru v Clevelandu se prováděl cvičný poplach ve škole a také byly děti vedeny ke spořivosti. Dbalo se na to, aby mládež nebyla kažena špatnou četbou a nevhodnými filmy.

Ve škole se začal provádět požární poplach na zkoušku čtyřikrát do roka. Žáci se také vyučovali ve spořivosti. Každý měl svou pokladničku. Dětem bylo vysvětleno, aby pečlivě zvažovali kinematografická představení a učitelé je odrazovali od návštěvy takových produkcí, které jsou nemravného řádu.

---

⁵⁹ POLÍVKOVÁ, Radka a kol. *Chlapecké školy v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2005. s. 3.

⁶⁰ POLÍVKOVÁ, Radka a kol. *Chlapecké školy v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2005. s. 4.

⁶¹ POLÍVKOVÁ, Radka a kol. *Chlapecké školy v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2005. s. 6.

Každý národ se snaží pečovat o mravní dobro svých občanů. Literatura detektivní, krvavá, indiánská, necudné obrázky, tiskopisy a pohlednice otravují mladou duši. Proto je potřeba také literaturu pečlivě oddělovat.

6. března 1935 zavlály vlajky na budově školy, aby oznamovaly, že oslavujeme narozeniny T. G. Masaryka. Ve vyzdobené tělocvičně byla pořádána společná oslava pro žáky obecné i měšťanské školy. Bohatý kulturní program byl zakončen státní hymnou. K oslavě 85. narozenin pana prezidenta byla vydána pamětní medaile. Bronzovou medaili dostala i škola. O prázdninách byly opraveny toalety, natřeny bleskosvody, žlaby a opravena fasáda budovy. V roce 1938 byl konečně zaveden školní rozhlas a počal se vydávat školní časopis. Provádělo se též bodování vyzdobení tříd. V roce 1939 se velmi namnožili chrousti, a tak žáci o tělocviku s učiteli sbírali chrousty.

V letech 1955 až 1965 docházelo k opravám školní budovy i pozemku. V dubnu 1957 se konal ve škole koncert, kterého se zúčastnil i Rudolf Rokl coby konzervatorista. Dne 1. 3. 1958 se konalo slavnostní zasedání v domě osvěty k zahájení jubilejních oslav 700letého výročí založení města Rychnova nad Kněžnou. Odpoledního divadelního představení se účastnili i žáci školy. V letech 1959 až 1960 byly započaty přípravy k novostavbě polytechnických školních dílen. Provedly se nátěry vnějších oken, vstupních dveří, byl pořízen nový nábytek do dvou tříd, zakoupen kůň do tělocvičny, přiveden vodovod do kuchyně. V březnu se zahájily výkopové práce, přípojka vody, základy školních dílen. Koncem roku se vyzdily příčky, vsadila okna a budova se zastřešila. Na podzim se dokončily vnitřní úpravy a připravila zubní ordinace. Další rekonstrukce probíhaly v letech 1963 až 1964. Nová pracovna biologie, společenských věd a zeměpisu. K opravám docházelo dál podle potřeby a stavu budovy.⁶²

Po roce 1989 počala nová éra. Došlo i k úpravám na budovách školy. Byla opravena sociální zařízení a odpady, napojení na centrální čističku, celková úprava vzhledu budovy, instalovány protisluneční folie, vybudovány jazykové laboratoře, dovybavena cvičná kuchyň, tělocvična, kabinety. Pomoc s financováním přišla od města. V roce 1995 přešla škola do právní subjektivity. Došlo k zateplení budov, opravě topení, vybudování učebny fyziky, dokončení školního hřiště, úpravě školního dvora, dostavbě nářadovny, úpravě prostoru okolo školy a dalším úpravám. V letech 2004 až 2005 došlo ke zbudování keramické dílny s keramickou pecí a internetové učebny.

K výročí 100 let chlapecké školy v roce 2005 pořídil Městský úřad v Rychnově nad Kněžnou škole novou fasádu. Budova školy byla postavena během dvou let, ale svou promyšleností při výstavbě vyhovuje potřebám školy dodnes. Její silné zdi jsou dobrou tepelnou izolací.⁶³

---

⁶² POLÍVKOVÁ, Radka a kol. *Chlapecké školy v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2005. s. 9.

⁶³ POLÍVKOVÁ, Radka a kol. *Chlapecké školy v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2005. s. 12.

V roce 1913-1914 se definitivně oddělila škola chlapecká a dívčí na dvě samostatné školy. V roce 1935 byly provedeny opravy budovy, 1938 byl zřízen školní rozhlas. Začal být vydáván školní časopis.

1. 3. 1958 se konalo u příležitosti výročí 700 let od založení Rychnova nad Kněžnou odpolední divadelní představení pro žáky školy. V letech 1959-1960 bylo obnoveno tělocvičné nářadí a do cvičné kuchyně přiveden vodovod, upraveny školní dílny. V letech 1963-1964 byly vybudovány odborné pracovny pro biologii, zeměpis a společenské vědy, fyziku, chemii a oplocena školní zahrada. V následujících letech byly dovybavovány třídy, provedena nová fasáda a v roce 1985 postaven nový školní pavilon.

Po roce 1989 dostala název **Základní škola Masarykova** a došlo znovu k celkovým úpravám obou budov, staré i nové budovy bývalé chlapecké školy. Škola byla napojena na čističku odpadních vod a byla vybudována nová jazyková učebna. V roce 2005 vybudování keramické dílny, opravy všech odborných učeben.⁶⁴

V současné době využívá škola obě budovy, má dvě tělocvičny, 1 hřiště, učebnu jazykové výchovy, hudební výchovy, dvě počítačové a dvě multimediální učebny, cvičný byt, školní dílny, učebnu s keramickou pecí, učebnu fyziky a chemie, školní pozemek. Školní vzdělávací program je založen na principech činnostního učení a vychází z principů Tvořivé školy. Na škole funguje kroužek šachový, keramický a dopravní výchovy, na druhém stupni kroužek logické výchovy a atletický. Škola pořádá lyžařské a plavecké výchovné výcviky.

Obr. 2. Budova Chlapecké školy

---

⁶⁴ Základní škola Masarykova Rychnov nad Kněžnou 2023 [online]. 2023 [cit. 20. 3. 2023].

Dostupné z: http://www.zsrychnov.cz/vzdelavaci_program.html.

Obr. 3. Nový školní pavilon

Dívčí škola, později **Komenského** a dnes **Javornická**, Rychnov nad Kněžnou, sídlila v budově, jejíž základní kámen byl položen 22. května 1881, vysvěcena byla roku 1882. Vyučovalo se ale také v chudobinci. V roce 1913 navštěvovalo obecnou dívčí školu 276 dívek a měšťanskou školu 205 žákyň.⁶⁵ V roce 2000 přesídlila do nové budovy na Javornické ulici a nyní využívá obě budovy. Má menší halu, dvě tělocvičny, speciální venkovní hřiště, specializované učebny chemie, fyziky, výtvarné výchovy, hudební výchovy, zeměpisu, jazykovou učebnu, učebnu informatiky, venkovní environmentální učebnu, dílnu, cvičnou kuchyni, zahradu s přípravnou, školní družinu, školní jídelnu, žákovskou knihovnu a keramickou dílnu. Pořádá také mnoho akcí pro děti, žáky i rodiče i pro širokou veřejnost, jako vánoční jarmark, projektové dny Den země, Den her, Den bez rozvrhu a další. Žáci se zúčastňují olympiád, vědomostních soutěží. Škola pořádá lyžařské, cyklistické, turistické a vodácké kurzy, také sběrové akce a vydává školní časopis.⁶⁶

---

⁶⁵ FRÝZEK, Jiří a kol. *Rychnov nad Kněžnou 750 let od první zmínky*. 1. vyd., Nové Město nad Metují: Fotoateliér Imlauf, 2008. ISBN 80-903514-6-8. s. 111.

⁶⁶ Základní škola Javornická Rychnov nad Kněžnou, 2023 [online]. 2023 [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zsjrk.cz/index.php/o-skole/o-skole>.

Obr. 4. Stará budova školy dívčí

Obr. 5. Nová budova školy Javornická

14. Základní škola a Praktická škola Kolowratská Rychnov nad Kněžnou

V roce 1962 začala svou historii psát také **Zvláštní škola** v Rychnově nad Kněžnou. V roce 1991 získává svou vlastní budovu. Budovu, kterou jako chlapec, navštěvoval i Karel Poláček. Škola byla několikrát přejmenována na Zvláštní školu a Pomocnou školu a v roce 2000 získává název **Speciální škola** v Rychnově nad Kněžnou a zřizovatelem školy je město. V roce 2001 se stává zřizovatelem školy Krajský úřad Královéhradeckého kraje, škola má dvě budovy a ty náleží městu. Od roku 2006 je to **Základní škola Rychnov nad Kněžnou, Kolowratská**. Škola má 20 tříd, 207 žáků a studentů, sídlí na 5 místech a vzdělává se podle nového školního vzdělávacího programu. Od roku 2016 je základní a střední školou pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Její součástí je dnes i střední škola a přípravné oddělení.⁶⁷

---

⁶⁷ Základní škola Kolowratská Rychnov nad Kněžnou, 2023 [online]. 2023 [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z: <http://www.zskolowratska.cz/index.php/o-skole/historie-skoly>.

15. Základní umělecká škola v Rychnově nad Kněžnou

Základní umělecká škola, dříve hudební škola v Rychnově nad Kněžnou, začala své působení 13. listopadu 1945. Předcházely jí hudební slavnosti, koncerty hudebníků, hudebních těles, pěveckých sdružení.

Původní budova byla budovou bývalého chudobince, kde kdysi pobýval Pepek Zilvar. Kulturní minulost Rychnova nad Kněžnou však začala už v polovině 18. století, kdy zde bylo založeno jedno z prvních ochotnických divadel v Čechách. První velký koncert osmdesátiletého orchestru se zde konal v roce 1867. Druhá polovina 19. století dala vzniknout spolkům, kapelám, pěveckým sdružením. V roce 1868 byla založena **Občanská beseda**, která spolupracovala s místním gymnáziem. Profesoři Josef Vycpálek a Josef Salač založili hudební archiv, zakoupili hudební nástroje. Vznikl také první mužský pěvecký sbor Kněžan a v roce 1877 dívčí pěvecký sbor Pěvuše. V roce 1926 pěvecký sbor Rychnovan a od roku 1947 se jmenuje **Prausův pěvecký sbor**. Na činnost Občanské besedy navázal 1898 hudební spolek Dalibor s dirigentem Aloisem Provazníkem a od roku 1922 sokolský hudební spolek. Mezi válkami působí Roklovo klavírní kvarteto a od roku 1946 do roku 1984 Orchesterální sdružení. Roku 1948 zavedena tradice koncertů vážné hudby, tzv. hudební středy. Fungují žákovské dechové orchestry, reprezentují doma i v zahraničí, 1982 je založen ředitelem školy Pavlem Kovaříčkem **Rychnovský komorní orchestr**, který pracoval do roku 1997. Působila zde řada významných hudebních profesorů, vyšlo mnoho významných osobností, například Jaroslav Herden, Jan Jirásek, Zbyněk Matějů, Rudolf Rokl.⁶⁸

13. listopadu 1945 byla v Rychnově nad Kněžnou založena Městská hudební škola za účelem šíření kulturního poslání hudby mezi nejširší vrstvy. Vyučovalo se v přízemí chlapecké školy na Stalinově (nyní Masarykově) ulici, později ve staré radnici na náměstí. Od roku 1947 se vyučovalo v prostorách bývalého chudobince. Ve škole se vyučovalo zpěvu, houslím, klavíru, dechovým nástrojům a hudební nauce. Od roku 1961 přibyl obor výtvarný a taneční, 1979 obor literárně-dramatický. Od března 1990 škola využívá prostory jednoho z křídel Společenského centra města Rychnova nad Kněžnou.⁶⁹

V roce 1992 zahájil svou činnost **Rychnovský dětský sbor Carmina**, který je známý doma i v zahraničí, flétnový soubor **Sarabanda** v roce 1997, ve školním roce 1999-2000 zahájil svou činnost smyčcový orchestr. Stále zde působí **Prausův pěvecký sbor**, dále **Chrámový sbor Rychnov nad Kněžnou a pěvecký sbor X-tet**.

V roce 2000 měla Základní umělecká škola v Rychnově nad Kněžnou ve čtyřech oborech, hudebním, výtvarném, tanečním a literárně-dramatickém, 648 žáků. Škola se nachází v levém křídle budovy Společenského centra, kde má dostatečné zázemí pro všechny obory.

Když byla škola založena vyučovalo se v roce 1945 pouze hudbě. Dnes ve škole pracují komorní soubory, které počaly své působení v roce 2000. Flétnový soubor Sarabanda, složený z žáků i učitelů, počal svou činnost v roce 1997. Soubor se účastní různých soutěží a reprezentuje Rychnov nad Kněžnou i v zahraničí. Vydal několik CD, získal mnoho ocenění v prestižních

---

⁶⁸ KOVAŘÍČEK, Pavel. *Základní umělecká škola*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2000. s. 7.

⁶⁹ KOVAŘÍČEK, Pavel. *Základní umělecká škola*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2000. s. 15.

soutěžích. Rychnovský dětský sbor Carmina, který má přípravná oddělení Kočata a Ptáčata, navštěvuje mnoho dětí z města i okolí. Má přípravná oddělení i v okolních obcích, Skuhrov nad Bělou, Javornice, Vamberk a Solnice. Sbor zahájil svou činnost v roce 1992 a od té doby stále reprezentuje nejen Rychnov nad Kněžnou, ale i celou Českou republiku mnohokrát v zahraničí, v celé Evropě, Itálii, Finsku, Nizozemí, Francii, Španělsku, kde získává ocenění v soutěžích, ale i v zámoří, ve Spojených státech amerických. Vydala několik CD, každoročně pořádá ples. Sbor spolupracuje s předními českými skladateli.

Práce dětí výtvarného oboru jsou vystavovány v celé budově školy i venku. Taneční obor pracuje s dětmi od předškolního věku, pořádá soustředění, soutěže, zájezdy. I literárně dramatický obor pořádá mnoho vystoupení pro rodiče a veřejnost. Ve školním roce 1999 – 2000 zahájil činnost smyčcový soubor Orecchie Grandi.

V současné době navštěvuje Základní uměleckou školu v Rychnově nad kněžnou 800 žáků z města a širokého okolí a vyučuje 34 učitelů. Škola sídlí v levém křídle budovy Společenského centra, Rychnovský dětský sbor využívá samostatnou budovu. Ve škole se učí hra na hudební nástroje, sólový i sborový zpěv. Kromě Orecchie Grandi, Orecchie Piccole, Rychnovského dětského sboru, působí stále flétnové soubory Sarabanda a I FLAUTI MATTI, školní kapela NONA a taneční orchestr ColorBand. Ve škole působí stále obory hudební, výtvarný, taneční, literárně dramatický.⁷⁰

Škola pořádá řadu akcí, kromě plesu také vystupuje na každoroční výstavě Betlémů, pořádá celoškolní soutěž MÚZY a DNY ZUŠ, které nabízejí koncerty, vystoupení, výstavy, divadelní představení. Škola připravuje také koncerty pro seniory s názvem „Hrajeme pro radost“, výchovné koncerty pro školy, pravidelné žákovské koncerty, divadelní představení a výstavy v různých prostorách města. Škola se každoročně účastní mnoha soutěží u nás i v zahraničí.

Obr. 6. Budova současné Základní umělecké školy

---

⁷⁰ FRÝZEK, Jiří a kol. *Rychnov nad Kněžnou 750 let od první zmínky*. 1. vyd., Nové Město nad Metují: Fotoateliér Imlauf, 2008. ISBN 80-903514-6-8. s. 111.

16. Základní škola Mozaika, Dům dětí a mládeže a mateřské školy v Rychnově nad Kněžnou

Další školou, která působí v Rychnově nad Kněžnou je **Základní škola Mozaika**, která funguje od roku 1993. Byla založena samotnými rodiči a poskytuje alternativní vzdělávání, které přistupuje k jednotlivým žákům zcela jiným způsobem než školy státní. Zaměřuje se na odhalení nadání jednotlivých žáků, pomáhá těm pomalejším, ale také rozvíjí nadání těch, kteří v něčem zvláště vynikají. Rozdíl je v předávání informací žákům i v jejich hodnocení.

Dům dětí a mládeže nabízí dětem pestrou zájmovou činnost, smysluplné využití volného času. Pořádá různé zájezdy, soutěže, v době letních prázdnin tábory. K oblíbeným činnostem patří sportovní, taneční, keramické, jazykové kroužky, internetová klubovna a čajový klub Théčko.

V Rychnově působí také pět **mateřských škol**, Mateřská škola Kytička, Mateřská škola Sluníčko, Mateřská škola Klíček, Mateřská škola Láň a Mateřská škola Čtyřlístek.

17. Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola

Škola byla založena v roce 1953. Navázala na tradici učňovského školství v Rychnově nad Kněžnou, na dlouholetou tradici zdejších řemeslníků. Náš kraj nebyl nikdy bohatý na nerostné suroviny, ale byl bohatý na přírodní krásy, historické a kulturní památky, na chytré hlavy a šikovné ruce.

Počátky odborného školství v Rychnově nad Kněžnou spadají do roku 1881, kdy byl v říjnu otevřen první ročník průmyslové školy pokračovací se 37 žáky 13 různých profesí. Vyučovalo se v budově staré školy vedle hasičské zbrojnice. Budova původně kdysi patřila k zámku, nyní je v ní sídlo Základní školy Kolowratská. Učni se učili v neděli odpoledne, aby nezameškávali zaměstnání u mistra a návštěvu kostela. Školní rok byl sedmiměsíční, a trval od 1. října do 30. dubna. Škola byla zřízena pro učně z města a nejbližšího okolí a učili v ní učitelé ze škol měšťanských a obecných. V učebním plánu byla matematika, český jazyk, písemnosti a kreslení bez zaměření k oboru. Od roku 1888 bylo odpolední nedělní vyučování přeloženo na nedělní dopoledne. V roce 1905 bylo vyučování upraveno. Vyučovalo se v neděli dopoledne a ve středu odpoledne. To se udrželo až do konce první světové války. V roce 1912 byla zřízena Odborná škola pokračovací pro učedníky ženské živnosti oděvnické. V roce 1929 vzniká odborná škola pokračovací pro učně živností kovodělných, stavebních, uměleckoprůmyslových a obchodních.

Teprve po 1. světové válce se podařilo prosadit v učňovském školství vyučování ve středu a v sobotu odpoledne od 13 do 17 hodin.⁷¹ Postupně se zvyšovala úroveň živnostenské školy zaváděním odborných předmětů do vyučování. Vývoji přestával vyhovovat systém

---

⁷¹ SERBOUSEK, Jaroslav a kol. *Almanach k 50. výročí založení školy*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003. s. 5.

začlenění do měšťanských škol. Školy se od třicátých let postupně osamostatňovaly. Byly postaveny školy v Dobrušce a v Kostelci nad Orlicí, ale v Rychnově nad Kněžnou stále ne. Městská rada měla obavy, aby se nezvýšily obecní přírážky k přímým daním. Byla to politika krátkozraká, protože školy se sice stavěly na úvěr, ale ten byl v krátkém čase vždy splacen ze státních dotací. Až od 1. září 1934 vzniká v Rychnově nad Kněžnou obvodová Odborná učňovská škola s celotýdenním vyučováním a desetiměsíčním školním rokem. Škola byla umístěna v budově společně s Odbornou školou pro ženská povolání.

Obvodové odborné učňovské školy měly oddělení kovovýroby, obchodní, potravinářské. Měli společné vzdělávání všeobecně vzdělávacích předmětů a na odborné předměty se dělili do skupin podle profese. Vyučovali učitelé – praktici z příslušných profesí.

V období okupace, kdy byly vysoké školy zavřené a hrozilo nebezpečí nucené práce, stoupl v tomto období výrazně počet učňů. Válečné události zasáhly školu tím, že byla zabrána část budovy pro jednu třídu německé národní školy. Začátkem roku 1945 byla zabrána i druhá část školy pro důstojnickou školu Wermachtu, přestalo se pravidelně vyučovat. Interní učitelé byli soustředěni do školních dílen, kde měl v době války pomocné provozy podnik Avie, který vyráběl ve Zbuzanech v Meinlově textilní továrně ozubená kola pro letecké motory.

Po válce se učitelský sbor učňovské školy rozešel. Interní učitelé se stali učiteli státními a odborné školy byly spravovány státními orgány. V letech 1946 až 1947 školu navštěvovali učni z Jugoslávie, tesaři bývalé firmy Ing. Ota Hányš a automechanici z AZNP Kvasiny. Škola byla upravena, aby lépe vyhovovala socialistické reorganizaci. Jednotlivá společenstva řemesel postupně zanikala, vytvářela se družstva, živnosti byly zrušeny. Učňovská škola v Rychnově nad Kněžnou měla tyto obory: kovovýroba - strojní a provozní zámečníci, automechanici, tesaři a stavební truhláři, zedníci.

V roce 1952 byla zahájena výstavba dílenské haly svépomocí. Byla dokončena v roce 1953. Ve školním roce 1953/1954 byly otevřeny nově dva první ročníky průmyslové školy strojnické, z nichž jeden obsadili vyučení automechanici a soustružníci z učňovské školy. Ve staré budově byla umístěna učňovská a průmyslová škola. Škola se od počátku potýkala s problémy, financemi. Až v roce 1956 bylo při jednání na tehdejší KNV v Hradci Králové za přítomnosti ministra školství Dr. Kahudy potvrzeno, že se v Rychnově nad Kněžnou průmyslová škola strojnická zachová a měla by mít od 1. 9. 1960 osm tříd. Škola se přestěhovala do zrekonstruované budovy 1. 9. 1959.⁷²

Počátkem 60. let se postupně rozšiřovaly školní dílny. K dílenské hale postavené svépomocí počátkem 50. let přibyla montážní hala, truhlárna, sklad a garáž. Vše bylo vybudováno zase vlastními silami, žáky obou škol. V sedmdesátých letech pokračovala přístavba metrologických laboratoří a nové truhlárny, protože na místě staré byla postavena další spojovací chodba do budoucí budovy. Ta se začala stavět v roce 1979.

Velké problémy byly vždy s internátem. Po ztrátě budovy internátu ve prospěch státních pracovních záloh byli studenti průmyslové školy ubytováni v roce 1952 na Poláckově náměstí, poté ve vile v letovisku Studánka a od roku 1964 opět v budově internátu

---

⁷² SERBOUSEK, Jaroslav a kol. *Almanach k 50. výročí založení školy*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003. s. 6 - 8.

pod sokolovnou, který přešel do správy průmyslové školy. Budova však byla v tak havarijním stavu, že okresní hygienik její používání k ubytování žáků zakázal. V té době pomohl podnik ŽAZ Vamberk, který předal průmyslové škole převodem kmenového jmění chatu Kovárnu, nacházející se 11 km od Rychnova nad Kněžnou. V důsledku toho mohla škola 1. 9. 1966 internát uzavřít a zahájit jeho rekonstrukci. Práce na adaptaci objektu a přístavby nové kotelny, jídelny a ubytovacího křídla trvala asi tři roky a probíhala svépomocí. Provoz byl zahájen 1. 10. 1970. To už potřebovala rekonstrukci zase chata Kovárna, která byla úspěšně ukončena v polovině 70. let. Chata sloužila k rekreaci, pro školy v přírodě, lyžařské kurzy, školící středisko. Na začátku 90. let byla škola nucena dát objekt do ekonomického pronájmu.

Stálý nedostatek učeben a jejich umístění v různých budovách si vyžádal radikální řešení. Výstavba nové budovy byla zahájena až v roce 1966. Stavba měla být původně dvoupodlažní, ale během prací byl projekt přepracován na třípodlažní. Po kolaudaci v roce 1970 bylo v budově 13 učeben, rýsovna, ředitelna, sborovna, kanceláře a kabinety. V roce 1969 začala být škola vytápěna z kotelny ústředním topením, bylo opraveno schodiště, přistavěno nové sociální zařízení, vše svépomocí.⁷³

Po dokončení výstavby školy byla v roce 1973 postavena ještě tělocvična, zubní ambulance, další učebny a kabinety. V suterénu budovy byla zřízena laboratoř pro diagnostiku motorových vozidel a zřízeno pomaturitní studium automobilového opravárenství pro techniky z autodílen a autoservisů. Laboratoř byla postupně vybavována nejmodernější technikou té doby.

Koncem 70. let došlo ve škole k organizačním změnám. Správa žákovského domova se osamostatnila, měla své ředitelství, které později převzalo i správu internátu na Javornické ulici. V 80. letech výstavba průmyslové školy pokračovala. Byl postaven nový pavilon, ve kterém byly zřízeny nové dílny, laboratoře pro výuku výpočetní techniky a automatizace, velká rýsovna, posluchárna a nová prostorná hala diagnostiky motorových vozidel a společenská místnost, základní informační středisko s knihovnou.

Stále byl nedostatek učeben pro učňovskou školu, a proto proběhla v letech 1985 až 1988 další přístavba školního pavilonu a proběhla generální oprava elektroinstalace v celé staré budově.

Na základě rozhodnutí nadřízených orgánů bylo od průmyslové školy 1. 9. 1988 odděleno učňovské školství a vzniklo tak ve městě samostatné odborné učiliště s vlastním ředitelstvím. V roce 1985 došlo k rozšíření studijních oborů, přibýly obory Strojírenské technologie, Strojírenská konstrukce, Provozní schopnost výrobních zařízení, od roku 1990 pod jedním oborem Strojírenství. V roce 1991 byl otevřen obor Strojírenská technická administrativa, v roce 1997 Silniční doprava. Dále v 90. letech proběhla přístavba svařovny, postavena podsklepená jednopatrová budova, odborná učebna CNC strojů.⁷⁴

---

⁷³ SERBOUSEK, Jaroslav a kol. *Almanach k 50. výročí založení školy*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003. s. 11.

⁷⁴ SERBOUSEK, Jaroslav a kol. *Almanach k 50. výročí založení školy*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003. s. 17.

V roce 1992 se škola zapojila do experimentálního ověřování nového typu studia, vyšší odborné studium pro absolventy středních škol. Na rozdíl od vysoké školy klade důraz na využití získaných teoretických poznatků absolventů v praxi. Začala oborem Strojírenský management a škola dostala název Vyšší odborná škola technicko-ekonomická a Střední průmyslová škola. Dalším oborem byla Automobilová diagnostika a servis a pomaturitní studium Ekonomika – ceny a odhady motorových vozidel. V roce 2003 byla vybudována moderní audiovizuální počítačem ovládaná jazyková učebna.⁷⁵

V Technickém lyceu se absolventi připravili na studium technických oborů na vysokých školách. Na rozdíl od gymnázia byla prohloubena výuka některých profilujících předmětů, jako je matematika a fyzika, výpočetní technika.

Škola navázala spolupráci s Ústavem soudního inženýrství Vysokého učení technického v Brně. Do Rychnova nad Kněžnou tak začali dojíždět posluchači z celé České republiky. Zpočátku probíhalo studium jako pomaturitní, později škola vychovávala úspěšné soudní znalce a odhadce, likvidátory pojistných událostí.

Škola spolupracovala od roku 1994 s nizozemskou vyšší odbornou školou Hogeschool Alkmaar. Do Nizozemí odjelo během let množství studentů na pětiměsíční stáž a také studenti z Nizozemska absolvovali praxi pod patronací školy. V současné době vztahy s touto školou ustaly, ale navázala se nová spolupráce se střední školou Horizon College v Hoornu, se kterou pokračuje spolupráce na projektech a mezinárodních stážích a výměnách studentů i učitelů.⁷⁶

Ve škole došlo v roce 2007 k rozsáhlé rekonstrukci a modernizaci školy. Byly upraveny laboratoře, jazykové a počítačové učebny, modernizace strojního a přístrojového vybavení dílen a laboratoří.⁷⁷

V současné době nabízí Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola v Rychnově nad Kněžnou mnoho studijních oborů a provozuje široké spektrum doprovodných činností. Každý rok pořádá školskou výstavu, která má tradičně velký ohlas. Studenti se účastní řady soutěží. Dílny slouží pro praktickou výuku i pro provozování služeb veřejnosti. Škola v dílnách provádí opravy aut, přípravy na STK, provádí SME, zhotovuje truhlářské výrobky, poskytuje kominické služby a další činnosti. Pořádá dny otevřených dveří, pro své žáky lyžařské výcviky, modernizuje areál školy, učebny vybavuje nejnovějším technologickým vybavením, CNC stroji, provozuje 3D tisk.⁷⁸

Střední odborné učiliště obchodu a řemesel a Učiliště v Rychnově nad Kněžnou zaniklo 1. 7. 2008. Střední odborné učiliště stavební a služeb a Učiliště zaniklo už 1. 2. 1998. Školy se staly od té doby opět součástí Vyšší odborné školy a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou.

---

⁷⁵ SERBOUSEK, Jaroslav a kol. *Almanach k 50. výročí založení školy*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003. s. 19.

⁷⁶ SERBOUSEK, Jaroslav a kol. *Almanach k 50. výročí založení školy*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003. s. 29.

⁷⁷ SERBOUSEK, Jaroslav. *XIV. ročník školské výstavy Rychnovska*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2007. s. 1.

⁷⁸ Vyšší odborná škola a střední průmyslová škola, Rychnov nad Kněžnou. [online] 2023 [cit. 22. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.vosrk.cz/dalsi-cinnosti>

18. Ukázka pracovních listů vztahujících se k Rychnovu nad Kněžnou:

18.1 Čas práce a řemesel.

A) Kdo je autorem figurek na obrázku? Co figurky znázorňují?

Obr. 7. Soukenický Betlém Jarmily Haldové

Jarmila Haldová. Je to část z jejího soukenického Betléma. Znázorňují život ve městě.

B) Jaká řemesla se v Rychnově nejvíce provozovala? Co byly cechy a doušky?

Soukenictví, řeznictví, ševcovství, pekařství a další, doušky byly cechovní slavnosti; cechy byly středověká sdružení na ochranu svých členů, dobré kvality a ceny výrobků, výchovu učedníků a mistrů

C) Co je jarmark nebo trh, kolik jich bylo ve středověku povoleno a co se dělo na jarmarku?

Směna zboží, informací, byl zdrojem zábavy – tanec, hra v karty, společné pobývání v krčmě. Konaly se dva výroční trhy během roku.

D) Čím se zabývalo soukenictví?

Tkaním sukna, což bylo vlněné plátno na kabáty, saka, kulečníky.

18.2 Významné osobnosti města.

Přiřaďte jméno k obrázku a napiš, čím se proslavil:

M. D. Rettigová, česká buditelka, spisovatelka, kuchařka

Obr. 8. Magdalena Dobromila Rettigová

Prošli rychnovským gymnáziem:

František Martin Pelcl, historik, spisovatel

Obr. 9. František Martin Pelcl

Karel Poláček, spisovatel, humorista, novinář

Obr. 10. Karel Poláček

Obr. 11. Rudolf Rokl

Rudolf Rokl, klavírista a hudební skladatel

Jiří Šlitr, hudební skladatel, zpěvák, instrumentalista, výtvarník

Obr. 12. Jiří Šlitr

Roman Šebrle, televizní moderátor, atletický vícebojař, olympijský vítěz

Obr. 13. Roman Šebrle

18.3 Významné památky města

Přiřaď správný název k obrázku:

Kostel Nejsvětější Trojice a zvonice

Obr. 14. Kostel Nejsvětější Trojice

Synagoga

Obr. 15. Synagoga

Zámek rodu Kolowratů

Obr. 16. Zámek

Budova ZUŠ současné, původně palác KSČ

Obr. 17. Budova ZUŠ

Kostel svatého Havla

Obr. 18. Kostel svatého Havla

18.4 Národnostní vývoj.

- A) Jak se jmenoval první panovník rychnovského panství a kde sídlil?
Heřman z Drnholce (z Rychnova), sídlil na svém hradě v Rychnově.
- B) Na které 3 skupiny se dělili ve středověku rychnovští občané a kdo tyto skupiny tvořil?
1. Sousedé – žili tu dlouho, měli pozemek a svůj dům, 2. obyvatelé – přistěhovalí za prací, 3. podruzi – tovaryši, nádeníci, děvečky, svobodní, nezadaní
- C) Popiš, jak se tvořila příjmení: Jakub Hrnčíř, Jan Kovář, Jakub Čapka, Pavel Řezník, Petr Černý, Milada Krátká, Eva Sklenářová, Jan Hubatý, Tomáš Holý, Jára Malý
Podle povolání, podle vzhledu, u žen podle toho, ke komu patřily.
- D) Jaké žily v Rychnově národnosti? Jaká národnost měla převážné zastoupení?
Češi, Poláci, Vlaši, Židé. Převážnou většinu stále tvořili Češi.
- E) Jaké bylo v Rychnově náboženství? Katolické nebo jiné?
Převážné protestantské, Rychnov byl v 15. a 16. století centrem Jednoty bratrské, která byla pronásledována, lidé nuceni ustoupit od své víry, nuceni k emigraci nebo rekatolizaci.
- F) Rychnově bylo pět spolků. Jak se jmenoval spolek pro podporu chudých dětí, jejich vzdělanosti, zajišťoval školní potřeby, oblečení, obuv?
Dámský spolek svaté Ludmily.

Z á v ě r

Celá práce měla za úkol vyzdvihnout důležitost škol, celého systému školství a vzdělávání a výchovy mládeže. Školami v Rychnově nad Kněžnou prošlo mnoho významných osobností naší historie a kultury. Někteří v řadách žáků a studentů, někteří jako profesoři na gymnáziu.

Gymnázium mělo zvláštní důležitost. Bylo první v širokém okolí, má dlouholetou tradici. Bylo založeno už roku 1714 při budování zámku a kostela Nejsvětější Trojice se zvonící. Přes občasnou nepřízeň se gymnázium v Rychnově nad Kněžnou zachovalo až do dneška, přestože původní budovu se po posledním požáru roku 1918 nepodařilo zachránit.

V Rychnově nad Kněžnou byly měšťanské školy chlapecká a dívčí, školy opakovací, školy pokračovací, přádelnická škola, Státní odborná tkalcovská škola, Obchodní škola a Odborná škola rodinná. Školy chlapecká a dívčí se časem přejmenovaly na Základní školu Masarykova a Základní škola Javornická, dříve Komenského. V bývalé budově měšťanské školy začala roku 1962 působit Základní škola a Praktická škola Kolowratská pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Základní umělecká škola má v Rychnově nad Kněžnou také dlouholetou tradici. Působí od roku 1945. Navázala na činnost hudební školy, různých spolků, ochotníků a sborů.

Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola navázaly na tradici učňovského školství a bohatou tradici řemeslné výroby v Rychnově nad Kněžnou.

Historii města a vývoj událostí, které ho provázely, osobnosti, které proslavily město, připomínají přiložené pracovní listy. Upomínají na osobnosti jako je Karel Poláček, Jiří Šlitr, František Martin Pelcl, na významné budovy a památky města, připomínají jeho historii. Proto jsou také součástí této práce, aby si mohli žáci uvědomit a připomenout tyto důležité osobnosti a mezníky místní historie.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

1. BŘEZINA, Karel. *Dějiny rychnovského gymnasia*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924.
2. DANIEL, David. *Bude vaše dítě studovat?* 1. vyd., Brno: Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-46-3.
3. DVOŘÁK, S. *Stavební vývoj města a historické památky*. Protektorátní rada města Rychnova nad Kněžnou, 1938.
4. FRÝZEK, Jiří a kol. *Rychnov nad Kněžnou 750 let od první zmínky*. 1. vyd., Nové Město nad Metují: Fotoateliér Imlauf, 2008. ISBN 80-903514-6-8.
5. JANOVCOVÁ, Simona. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Uniprint, 2017. ISBN 978-80-905793-5-4.
6. KOUŘIL, Tomáš. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Karel Rathouský, 1924.
7. KOVAŘÍČEK, Pavel. *Základní umělecká škola*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2000.
8. KRÁM, Josef. *Kněženskorychnovský průvodce a čtení o Rychnově*. Rychnov nad Kněžnou: Uniprint, 2007.
9. KRULICHOVÁ, M. *Karel Poláček / Život a dílo*. Okresní muzeum Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, 1995.
10. POLÁČEK, Karel. *Okresní město*. 6. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1960. D-600063, 56/VIII-2.
11. POLÍVKOVÁ, Radka a kol. *Chlapecké školy v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2005.
12. POPELKA, K. *Město Rychnov nad Kněžnou a soudní okres Rychnov nad Kněžnou*, 1938. Státní okresní archiv města Rychnov nad Kněžnou.
13. SERBOUSEK, Jaroslav a kol. *Almanach k 50. výročí založení školy*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Ředitelství Vyšší odborné školy technicko-ekonomické a Střední průmyslové školy v Rychnově nad Kněžnou, 2003.

14. SERBOUSEK, Jaroslav. *XIV. ročník školské výstavy Rychnovska*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou, 2007.
15. STRÁŽNICKÁ, Alena a kol. *Historie města Rychnova nad Kněžnou v datech*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: Městský národní výbor v Rychnově nad Kněžnou a Okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou, 1988. čj. 22/N/87.
16. SVOBODA, A. *O vzniku kostela svaté Trojice v Rychnově nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou: Uniprint, 2014.
17. TYDLITÁT, Jan a kol. *275 let Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou*. 1. vyd., Rychnov nad Kněžnou: SRPŠ Gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, 1989. čj. 6/N/89.

Internetové zdroje

18. Základní škola Kolowratská, Rychnov nad Kněžnou, 2023 [online]. 2023 [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z: <http://www.zskolowratska.cz/index.php/o-skole/historie-skoly>.
19. Základní škola Masarykova Rychnov nad Kněžnou 2023 [online]. 2023 [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z: http://www.zsrychnov.cz/vzdelavaci_program.html.
20. Základní škola Javornická Rychnov nad Kněžnou, 2023 [online]. 2023 [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zsjrk.cz/index.php/o-skole/o-skole>.
21. Vyšší odborná škola a střední průmyslová škola, Rychnov nad Kněžnou. [online] 2023 [cit. 22. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.vosrk.cz/dalsi-cinnosti>.

Obrázky:

Obr. 1. Gymnázium F. M. Pelcla, vlastní zdroj

Obr. 2. Chlapecká škola, vlastní zdroj

Obr. 3. ZŠ Masarykova, nový pavilon, vlastní zdroj

Obr. 4. Dívčí škola, vlastní zdroj

Obr. 5. ZŠ Javornická, nová budova, vlastní zdroj

Obr. 6. Základní umělecká škola, vlastní zdroj

Obr. 7. Soukenický betlém Jarmily Haldové. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?q=figurka+pan%C3%AD+haldov%C3%A9&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913&sxsrf=ALeKk00xiMYEq1cgW-n3ks3KuvdSMNNmg:1627236819553&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=ENKRHnHEVcOkyM%252CNx8xfcXkQaDgM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kTVq7yNjdEmRVvhbsLhGPPI0d27nw&sa=X&ved=2ahUKEwju2uDE6f7xAhXssaQKHZhrAmkQ9QF6BAgLEAE#imgrc=ENKRHnHEVcOkyM

Obr. 8. Magdalena Dobromila Rettigová. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?gs_ssp=eJz4tTP1Tcwq8hIKTZg9JLLTUxPScxJzUtUSMIPKsrPzcxJVChKLSnJTM8vO7wQADxmEAA&q=magdalena+dobromila+rettigov%C3%A1&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913&oq=Magdalena+&aqs=chrome.1.69i57j46i512j0i512j46i175i199i512j46i131i433i512j46i131i433j46i512j69i60.6777j0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Obr. 9. František Martin Pelcl. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?q=f.+m.pelcl+obr%C3%A1zek&tbm=isch&ved=2ahUKEwiJuL6p4f7xAhUYdRQKHed_BDEQ2-cCegQIABAA&oq=f.+m.pelcl+obr%C3%A1zek&gs_lcp=CgNpbWcQAzoGCAAQBxAeOgQIIXAnOglIAFCvmAVYzdEFYNncBWgAcAB4AIABsgGIAfwXkgEEMC4yNZgBAKABAaoBC2d3cy13aXotaW1nwAEB&sclient=img&ei=NqH9YInFNZjqUef_kYgD&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913#imgrc=6cjVJv-qVoCUxM

Obr. 10. Karel Poláček. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?gs_ssp=eJz4tTP1Tdlyk0rKDFg9OIsyM85vPB1b2o2AFV6CHW&q=pol%C3%A1%C4%8Dek&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913&oq=pol%C3%A1%C4%8Dek&aqs=chrome.1.0i355i512j46i512l2j0i512j46i512l2j0i512l2j46i512j46i175i199i512.6311j0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Obr. 11. Rudolf Rokl. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?gs_ssp=eJzj4tZP1zc0MqzMMCwqNGD0YinKz84BADWEBZs&q=rokl&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913&oq=rokl&aqs=chrome.1.69i57j46i512j46i175i199i512j0i512i2j46i512j69i60i2.10481j0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8#imgrc=2_dNyaBEnSuqUM%253A

Obr. 12. Jiří Šlitr. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?q=ji%C5%99%C3%AD+%C5%A1litr+obr%C3%A1zek&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913&sxsrf=ALeKk00BNUDOvUCWcUJkcQWoXdb8JqScbA:1627742369460&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=U2oLRymVkQfhvM%252CGi05mThcSK9SRM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kR9woZNaKBMu2OTsT7YVZq4u6L1rQ&sa=X&ved=2ahUKEwiSl97txl3yAhXXgPOHHYHLC_gQ9QF6BAgMEAE#imgrc=Mqfu52XF895LWM

Obr. 13. Roman Šebrle. 2023. Dostupné z:

<https://www.facebook.com/Sebrle/photos/2867959403287193>

Obr. 14. Kostel Nejsvětější Trojice, Rychnov nad Kněžnou. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?q=kostel+nejstv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%AD+trojice+rychnov+a+zvonice&tbm=isch&ved=2ahUKEwjcwbW4_7xAhWq1uAKHSXJAlOQ2-cCegQIABAA&oq=kostel+nejstv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%AD+trojice+rychnov+a+zvonice&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQJzoGCAAQBRAeOgQIABAYOgQIABBDOgIIADoICAAQsQMQgwE6BQgAELEDOgcllxDqAhAnOgclABCxAxBDUPm4D1iS6hBg-e0QaAZwAHgAgAHvAYgBjjeSAQcxMC40Ny4zmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWewAAQe&sclient=img&ei=raP9YJy3PKqtgwelkoPQCA&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913#imgrc=1vZxrwAmd1DRLM

Obr. 15. Synagoga, Rychnov nad Kněžnou. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?q=synagoga+rychnov+&tbm=isch&ved=2ahUKEwit1uPa5P7xAhVN1eAKHb9-BPcQ2-cCegQIABAA&oq=synagoga+rychnov+&gs_lcp=CgNpbWcQAziCCABQkpMMWkXxDGCh-AxoAHAAeACAAoBiAGZKJIBBDAuNDOYAQCgAQGqAQtnD3Mtd2l6LWltZ8ABAQ&sclient=img&ei=w6T9YO3olc2qgwe__ZG4Dw&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913#imgrc=6johBNRJT5hR7M

Obr. 16. Zámek, Rychnov nad Kněžnou. 2023. Dostupné z:

https://www.google.com/search?q=z%C3%A1mek+rychnov&tbm=isch&ved=2ahUKEwjPzb3A5f7xAhVxBGMBHcyRBDMQ2-cCegQIABAA&oq=z%C3%A1mek+rychnov&gs_lcp=CgNpbWcQAziCCAAyAggAMgIIADIECAAQGDIECAAQGDIECAAQGDogCAAQBxAeOgQIlxAnOgQIABBDOggIABAIEAcQHID1kQdY-bAHYJ64B2gAcAB4AIABiwKIAdwQkgEGMC4xMy4ymAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQe&sclient=img&ei=mKX9YM-hM_GljLsPzKOSmAM&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913#imgrc=hXVZ_6zZx7m26M

Obr.17. Budova Základní umělecké školy, Rychnov nad Kněžnou. 2023. Dostupné z:
https://www.google.com/search?q=ZU%C5%A0+rychnov&tbm=isch&ved=2ahUKEwiXmqz75f7xAhUuAGMBHeFWDY8Q2-cCegQIABAA&oq=ZU%C5%A0+rychnov&gs_lcp=CgNpbWcQAzIECAAQGDoGCAAQBxAeOggIA BAIEAcQHjoECCMQJzoCCAA6BAgAEENQstIDWKj1A2CpggRoAXAAeACAACQBiAHDCZIBAzAuO ZgBAKABAaoBC2d3cy13aXotaW1nwAEB&sclient=img&ei=FKb9YJfAEa6AjLsP4a21-Ag&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913#imgrc=36uqtxt_yoOl4M

Obr.18. Kostel svatého Havla, Rychnov nad Kněžnou. 2023. Dostupné z:
https://www.google.com/search?q=kostel+svat%C3%A9ho+havla+rychnov+nad+kn%C4%9B%C5%BEnou&rlz=1C1CHBD_csCZ913CZ913&sxsrf=ALeKk02_UGwdGhGloQmpztLCtugXW4hCvQ:1627743679824&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=QQcQKpZF018VNM%252CZBRUWxl0qGSAXM%252C_&vet=1&usg=K_IGJCsD2xK_fOMXGFTsinOxHbnZc%3D&sa=X&ved=2ahUKEwiLnMjeyY3yAhUQ_7sIHW2uAfoQuqIBMAp6BAhAEAM&biw=1232&bih=610#imgrc=QQcQKpZF018VNM.

ANOTACE KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Jana Malíková
Katedra nebo ústav:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Dějiny školství v Rychnově nad Kněžnou
Název v angličtině:	History of Education in Rychnov nad Kněžnou
Anotace předmětu:	Tato práce se zabývá vývojem školství a dějin v Rychnově nad Kněžnou. První kapitoly jsou zaměřeny na charakteristiku prostředí města a obyvatel, vznik prvních škol a založení gymnázia. Připomíná důležitost vzdělávání. V závěru jsou vloženy pracovní listy, vztahující se k historii města a jeho osobnostem.
Klíčová slova:	Škola, protestanti, gymnázium, židovská obec, cechy
Anotace v angličtině:	This work deals with the development of education and history in Rychnov nad Kněžnou. The first chapters are focused on the characteristics of the city environment and the inhabitants, the establishment of the first schools and the establishment of the gymnasium. It reminds of the importance of education. At the end, there are worksheets related to the history of the city and its personalities.
Klíčová slova v angličtině:	School, Protestants, gymnasium, Jewish community, guilds
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	54 s. (18 829)
Jazyk práce:	Český jazyk